

Ett amerikanskt dilemma

Hon var en del av problemet. Det som skulle hanteras. Och nu är hon bortrensad. Uppdraget slutfört.

– De tog våra hem ifrån oss. Det är inte rätt, det är helt enkelt inte rätt.

Men vem är hon att avgöra vad som är rätt och fel? Vem är hon att ställa krav?

Det sägs visserligen att alla människor är skapade jämlika. Att amerikanen är fri att forma sitt eget öde.

Så kanske är hon ingen riktig människa? Ingen riktig amerikan?

Gud ska veta att tanken drabbat henne som en stroke ibland. Och då har hon varit nära att ge upp. Många morgnar vill hon bara gråta, men då intalar hon sig ”Stephanie, kliv upp och gör det du måste göra, fortsatt kämpa, om inte för din egen så för dina barns skull”.

Men vissa förluster tycks oundvikliga, och segrarna oftast alltför små för att göra skillnad. Som om någon eller något formar ens öde. Som om friheten bara var halv.

Det är sådant som kallas ojämlikhet. Och hon vet dess pris. Hur det kan gå. Faktum är att halva New Orleans vet hur det kan gå.

Stephanie Mingo pressar upp dörren och kliver ur sin röda GMC-suv, tar på sig ett par enorma solglasögon och går tjugo meter längs ett tre meter högt staket med taggtråd, stannar upp och tittar ut över bostadsområdet som en gång var hennes och ett par tusen andra familjers hem.

– Där bodde jag, säger hon och pekar mot ett tegelhus med tre igenbommade portar och plåt för fönstren.

Två byggnader är allt som återstår. Resten revs 2007. När rassmassorna rensats bort byggdes nytt på platsen. Och här är det nu: Columbia Park, åtta kvarter med två- och trevåningshus omgivna av nyplanterade träd, tätt grönt gräs och prydliga rabatter; i mitten en swimmingpool, en lekplats, en digitalbiograf, ett "fitness center" och en kontorsbyggnad.

Ett mönstersamhälle. Men det är något som fattas i mönstret.

– Det var kanske inte fel att bygga om, säger Stephanie. Det blev ju fint. Problemet är att bara några få har fått flytta tillbaka. Resten är borta.

Vilka då?

– Fattiga svarta förstås. De ville bli av med oss, och Katrina gav dem chansen.

Orkanen.

Det var med den allting började.

När Katrina rev upp Lake Pontchartrain, knäckte skyddsvallarna och förvandlade New Orleans till Waterworld 2 satt Stephanie Mingo, hennes fyra barn och treåriga barnbarn fast i lägenheten. Det var i slutet av månaden, så de hade inga pengar, inte heller någon bil, och myndigheterna hade inte fixat några bussar. I tre dagar väntade de på hjälp, men när maten sinade bestämde de sig för att överge allt och försöka rädda sig själva. Rev av dörren till kylskåpet, satte treåringen i det som i en båt och sökte sig med vatten upp till bröstet mot högre mark – till motorvägen som vilar på pontoner. Där fick de vänta i ytterligare ett dygn i olidlig hetta innan de till slut plockades upp.

Sju år har gått, men Stephanie minns fortfarande rädslan och maktlösheten.

– Ingen ska behöva gå igenom något sådant, framförallt inte små barn. Men jag tackar Gud för att vi lever. Nästan tvåtusen dog ju.

Uppåt 100 000 delade samma öde som Stephanies familj. De som lyckats lämna staden hade gjort det för egen maskin. Resten kunde antingen försöka rida ut stormen i sitt hem eller söka skydd i New Orleans Superdome.

Ett chockat USA såg katastrofen i direktsändning: liken i vattnet och folk på tak, broar och ramper som viftade med armarna och skrev "HELP US!" på lakan och asfalt. Polisen och brandkåren hade flytt fältet, det dröjde dagar innan George W. Bush agerade, och när nationalgardet till slut kom på plats ägnade de sig mer åt att skydda affärer och restauranger än åt att rädda folk.

Frågorna staplades i inhemska och utländska medier: Hur kunde skyddsvallarna brista? Varför reagerade myndigheterna så sent? Var det här samma USA som vunnit två världskrig, knäckt kommunismen och nyligen invaderat två länder – supermakten som ville lära andra hur man bygger ett samhälle, som var tänkt att stå modell för hela världen?

Katrina rev också en skiljevägg i det hårt segregerade amerikanska samhället, och många fick syn på en parallell verklighet som sällan exponerades i förortsvillornas vardagsrum, i alla fall inte 24 timmar om dygnet i en vecka: en skriande urban fattigdom. Och den var nästan bara svart.

Det sa förstas en hel del om New Orleans.

I boken *Carnival of Fury* beskriver historikern William Ivy Hair hur stadens svarta – då 27 procent av befolkningen – hade det i början av förra seklet: "Med få undantag var deras jobb de lägst betalda, deras bostäder de rangligaste, deras dödlighet den högsta, behandlingen från polisen den värsta, deras skolor de mest negligerade, och den kommunala servicen i deras bostadsområden den mest otillräckliga." Anledningen var att "nästan alla vita i Södern, inklusive New Orleans, var helt övertygade om att svarta av naturen var mentalt och moraliskt underlägsna de flesta vita, och rentav ännu säkrare på att närhelst två disparata raser bor på samma plats måste den ena rasen härska över den andra". Och underordningen väckte sorg och vrede som ibland kokade över i upplopp, men som för det mesta kanalisades genom karnevaler och musik – Mardi Gras och jazz – det som skulle bli New Orleans bidrag till världen.

Drygt hundra år senare, efter att New Orleans förvandlats till det borgmästaren Ray Nagin kallade "Chocolate City" – till 70

procent svart – var undantagen fler och den officiella segregationen bruten, men beskrivningen i *Carnival of Fury* var knappast förlegad: 35 procent av New Orleans svarta, 110 000 personer, levde under fattigdomsgränsen, men bara 10 procent av stadens vita. Om man inkluderar de mer välbärgade förorterna låg den svarta fattigdomen på över 30 procent och den vita på knappt 5 procent. Svarta hade fortfarande sämre jobb, bodde i rangligare hus, i områden med de svagaste skyddsvallarna, längst under havsnivån. Och när staden fylldes som en diskho fick skillnaderna fullt genomslag. Eller som det konstaterades i en kongressrapport: "Katrina påverkade i oproportionerligt hög grad de områden där fattiga och minoriteter, mest afroamerikaner, levde."

Samtidigt var ju New Orleans bara en något förstärkt spegel av hela USA. Ungefär så ser fattigdomens färgproportioner ut lite överallt, och så har det varit länge. Men nu väcktes en slumrande debatt till liv igen: Hur färgblint var 00-talets USA? Hur hänger hudfärg och fattigdom egentligen ihop? Var det strukturell rasism eller klassorättvisor som blottats? "Det krävdes en stor katastrof som Katrina för att politiker, akademiker och aktivister av olika slag till slut skulle uppmärksamma och omvärdera den komplicerade relationen mellan ras och klass i USA", skrev historikern Shannon Frystak senare.

Katrina slet helt enkelt huden av den amerikanska samhällskroppen och gav en inblick i ojämlikhetens anatomi. Men att få syn på samma verklighet innebär inte att man tolkar den likadant. Och innan vattnet ens pumpats bort från New Orleans stod det klart att USA inte bara var djupt splittrat i synen på vad som just hade hänt och varför, utan också på fattigdomens orsaker och den "komplicerade relationen mellan klass och ras".

För många progressiva framstod Katrina som George W. Bushs Waterloo. Här tycktes de senaste årens skattesänkningar, nerskärningar och privatiseringar stråla samman i en offentlig handlingsförklaring som lämnat människor att dö i vattnet. Staten hade stöpts om så mycket, menade man, att det knappt spelade någon roll om den var "big" eller "small" längre, åtminstone inte för folk som stod

med vatten upp till bröstet i New Orleans. För dem var staten i bästa fall betydelselös, i värsta fall en förlängning av ojämlikheten som placerat dem där till att börja med.

"George Bush bryr sig inte om svarta människor", sa hiphopstjärnan Kanye West, och uttryckte antagligen vad många afroamerikaner tänkte. En gallupundersökning som gjordes strax efter katastrofen visade att två tredjedelar av USA:s svarta trodde att de uteblivna statliga insatserna berodde på de kvarlämnades hudfärg. Men när samma fråga ställdes till vita blev den mentala sprickan tydlig: bara en femtedel misstänkte att statens agerande hade något med de drabbades etnicitet eller hudfärg att göra.

Många amerikaner upprördes dessutom mer över vad som framstod som ett tilltagande moraliskt sammanbrott mitt i översvämningen.

Rätt snart skiftade nämligen mediernas fokus – från en berättelse om politisk ignorans, frilagda orättvisor och fattiga svarta som offer, till en skildring av fattiga svarta som brottslingar. Nu fick landet se svarta som rensade hyllorna i mataffärerna, och det gick rykten om att kriminella gäng härjade fritt i staden och sköt mot helikoptrar. Mitt i kaoset återställdes därmed ordningen. För det var ju så folk hade lärt sig se den urbana fattigdomen på teve: som ansvarslös och kriminell. Andra sidor – utsattheten, maktlösheten – fick sällan plats mellan reklaminslagen. Drogpåverkade svarta män som försöker köra ifrån snuten i *Cops* var vanligtvis mer dramatiskt än dubbelarbetande ensamstående mammor som drabbats av lönediskriminering.

Stephanie Mingo suckar. Det var inte så att alla gick runt och sköt varandra i New Orleans, säger hon. Tvärtom.

– Min mamma satt fast på tredje våningen och det var en så kallad ligist som räddade henne.

Ungefär så gick det ofta till. I statens frånvaro fick New Orleans tusentals hjältar som åkte runt på flottar och i gummibåtar och undsatte folk. Men den vinkeln var mer långsökt än att filma fattigt folk som snabbtade. Och även det kan ju vinklas på olika sätt, något Kanye West påpekade: "De säger att svarta familjer 'plundrar', medan vita

familjer bara 'letar efter mat'... de ger armén tillstånd att skjuta oss".

Snart kom också de konservativa tyckarna igång. Republikanen Rick Santorum menade att de som stannat i New Orleans fick skylla sig själva och att man borde "överväga hårdare straff för de som bestämmer sig för att rida ut en dylik storm". Andra insåg att människor blivit kvar för att de saknade transportmedel. Men vem bar skulden för det? Enligt Fox News-profilen Bill O'Reilly kunde folk inte förvänta sig att staten skulle rycka ut i alla lägen. Här fanns tvärtom en nyttig läxa att lära: "Låt barnen se de fattiga i New Orleans och lidandet de fick utstå. Uppmana sedan ungarna att lägga ihop två och två och inse hur det funkar: Skaffa dig en utbildning, arbeta hårt, var hederlig. När katastrofen sedan slår till har du en sportslig chans att klara upp situationen. Annars är risken stor att du själv kommer att stå där på ett symboliskt hustak en dag, totalt desperat."

Alltså: Folk hade inte tagit ansvar för sitt eget öde. Och då går det som det går. När domedagen kommer sällas agnarna från vetet.

Det var i så fall en sällning som skulle fortsätta. Stormen och översvämningen var bara förspelet. Sedan kom det som juridikprofessorn och människorättsaktivisten Bill Quigley har kallat "katastrofen efter katastrofen".

När New Orleans väl tömts på vatten kunde förödelsen bokföras: Mer än 1 400 döda, 160 000 förstörda hus, 82 000 obeboeliga lägenheter och en befolkning som spolats ut i en diaspora från Florida till Seattle.

En del insåg att de förlorat allt och bestämde sig för att börja ett nytt liv där de hamnat. För dem som ville tillbaka var hindren ofta oöverstigliga. Utan egna pengar och effektiv hjälp satt många fast hos släktingar, i tillfälliga hyreslägenheter eller på husvagnsparkeringar långt från sin hemstad.

Ett par år efter Katrina hade bara halva befolkningen återvänt. Det underfinansierade och ineffektiva federala hjälpprogrammet "The Road Home" – kanaliserat genom privata konsultfirmor – var en förklaring. Det dröjde mer än tre år innan merparten av alla som sökt pengar kunde börja renovera sina hus eller bygga nya. Och för

dem som bott i hyreslägenheter – såväl privata som offentliga – fanns det inte någon hjälp alls att få. Vilket i synnerhet drabbade svarta fattiga ensamstående mammor.

"Hudfärg, klass och genus är avgörande faktorer när det handlar om vilka som kunnat återvända" konstaterade Bill Quigley 2007. "De som drabbades hårdast, som knappt hankade sig fram innan Katrina, har längst väg hem." Många upplevde till och med att staden, eller åtminstone dess eliter, inte ville ha dem tillbaka. Särskilt de som bott i public housing – de offentliga hyreshusen.

Och det är där Stephanie Mingo kommer in i bilden.

Efter Katrina hamnade hon och familjen i Houston. Men Stephanie ville inte leva sitt liv i diasporan.

– Jag var desperat, jag ville tillbaka till varje pris. Tillbaka till St. Bernard.

Efter andra världskriget byggdes public housing i flera amerikanska städer för att ge låginkomsttagare ett hem med överkomlig hyra. Så också i New Orleans. St. Bernard var ett av flera "projects", som områdena ofta kallas.

– Public housing har varit min räddning, intygar Stephanie. Om det inte funnits hade jag aldrig kunnat försörja mina fyra barn.

Men när hon återvände till St. Bernard hade ett högt stängsel rests runt området. I väntan på rivningskulan. Beslutet kom rätt snart: 4 534 offentliga lägenheter i New Orleans skulle jämnas med marken, trots att många av husen inte ens varit översvämmade.

För Stephanie kändes det absurt. Hur kunde de göra så när tiotusentals människor ville återvända? När de inte hade någonstans att bo? Så hon gick i attackläge; blev en frontfigur i en rörelse av före detta boende och aktivister. Stephanie hade aldrig engagerat sig så förut. Men nu gällde det hennes hem, hennes liv, hennes barn och i slutändan hennes hemstad.

– St. Bernard var inte bara ett "project", det var en gemenskap. Jag kände mig säker där, för jag kunde skilja grannar från utomstående. Det var alltid någon som såg efter barnen när de var ute och lekte,

och när jag jobbade kunde någon passa dem. Visst fanns det problem med ungdomar som inte fick jobb, som fastnade i droger, men alla var inte arbetslösa och kriminella, så säger bara människor som aldrig satte sin fot där.

Etablissemangen och en stor del av den vita minoriteten såg "the projects" som svarta hål av fattigdom och kriminalitet, ruttna bakteriehardar som infekterade hela staden. De tycktes obotliga, trots hård brottsbekämpning med eviga polisräder och tusentals nya fängelsekunder. Allt verkade ha fastnat i en ond cirkel: ensamstående mammor med dålig arbetsmoral vars ouppfostrade söner langade knark och rånmördade i brist på manliga förebilder och dessutom gjorde unga tjejer på smällen innan de åkte i fängelse och lämnade ytterligare en faderslös generation efter sig. Och så fortsatte det i en evig rundgång.

Man fick hjälp med tolkningen av teoretiker som diagnostiserade det hela som antingen en "fattigdomskultur" eller en "underklass". Frågan var vad som orsakat den. Var de svarta skadade av slaveriet? Svarta män inte vana att ta ansvar för en familj? Eller blev de som bodde där förslöade på grund av de billiga hyrorna? Hade de fastnat i ett ohjälpligt bidragsberoende?

Att det skulle bero på att oljeindustrin klappade ihop samtidigt som tusentals svarta flyttade till New Orleans på 70-talet, på underfinansierade offentliga skolor och på en kvardröjande strukturell rasism fanns inte på de styrandes tankekartor. "I stället bestämde man sig för att det berodde på alla dessa svarta som levde i de offentliga bostadsområdena", skriver sociologen Darwin Bond Graham. Förklaringen till problemen söktes hos de fattiga själva, i ett ackumulerat beteende – ett koncentrat av moralisk dekadens. Och då är kanske den rimligaste lösningen att försöka spä ut koncentrationen, till exempel genom att riva husen och "omplacera" de fattiga.

Det hade man redan sysslat med ett tag. På 1980-talet fanns det 14 000 lägenheter i public housing i New Orleans, innan Katrina hade beståndet reducerats till 5 000. Så Stephanie visste vad som väntade om hon inte bjöd motstånd.

Omstöpnigen hade i och för sig mött motstånd redan innan Katrina. Protester hade bromsat processen, inga nya rivningar gjorts på flera år. Men nu hade Katrina öppnat upp horisonten. Det tycktes som en ödets nyck. Eller snarare som ett gudomligt ingripande, kanske som ett straff för slöandets, knarkandets och de utomäktenskapliga barnen. "Nu har vi till slut rensat upp bland de offentliga hyreshusen i New Orleans", konstaterade Richard Baker, republikansk kongressledamot från Louisiana. "Vi lyckades inte göra det på egen hand, så Gud gjorde det åt oss." Herren hade alltså låtit sin osynliga hand svepa över havet, rört upp en syndafloed och spolat rent i smitthärdarna.

De som tillbad en annan slags gud, pengar, var också beredda att fånga dagen. Och här tänkte man bredare än bara public housing. Eller som byggpampen Joseph Conizaro uttryckte det: "Nu har vi en tom tavla och kan börja om från början. Genast öppnar sig stora möjligheter."

Att den nya tavlan borde bli vitare och flädigare än den gamla fullklottrade hörde förstås till bilden. Det pratades om en "mindre, säkrare, rikare" stad. "När orkanen slog till mot New Orleans såg politikerna och näringslivstopparna ... en möjlighet att rensa ut de mest iögonfallande koncentrationerna av svart fattigdom med den stora bonusen att de också kunde omvandla de rensade zonerna till lönsamma bostadsområden och turistattraktioner", skriver Darwin Bond Graham.

Columbia Park planerades till exempel av en grupp affärsmän i hemlighet bara några dagar efter Katrina. Man fick snabbt med sig HUD på båten och 2007 revs de första husen i St. Bernard för att lämna plats åt Columbia Park. Kontraktet gick till ett Atlantabaserat byggbolag som ägs av den stenrike affärsmannen och filantropen Thomas Cousins.

Stephanie Mingo och resten av rörelsen förlorade så småningom striden. I huvudsak. De lyckades påverka utseendet på de nya husen genom att övertyga Cousins om att åtminstone varva träkåkarna med lite tegelbyggnader.

– Jag har kämpat, och det är jag stolt över. Folk säger "om det inte

vore för dig hade det inte sett ut som det gör", och det känns i alla fall som en liten seger.

Resultatet är rader av "hot model homes", som företaget kallar dem. Men det är rätt öde. Inga barn på gatorna, ingen som sitter ute. Antagligen för att alla som bor här är på jobbet. Columbia Park har nämligen byggts längs arbetslinjen. För att få en lägenhet måste man ha ett jobb, ett prickfritt brottsregister och ett fläckfritt förflutet som hyresgäst. Här har omoralen städats bort.

För något år sedan kördes miljardären Warren Buffett runt i en golfbil i Columbia Park. Thomas Cousins ville ha hjälp av Buffett med att få klart bygget som tappat styrfart under finanskrisen, och sålde in det som ett filantropiskt och samhällsnyttigt projekt. "Barn som växer upp här kommer att bli skötsamma medborgare – skattebetalare, inte skatteutnyttjare", deklarerade Cousins inför tevekamerorna. "Vi kommer att förändra många liv", spädde Buffett.

"Cheeeeeese! Lägre hyror, högre klass, bredare leenden", står det numera på Columbia Parks inbjudande hemsida. Men Stephanie kan inte flytta hit trots att hon är en skötsam arbetare. Hur brett hon än ler. Lägenheterna som kallas public housing är alldeles för få, och resten är för dyra, vad det än står på hemsidan. Så visst har Cousins och Buffett förändrat liv.

– Vi låginkomsttagare har inte råd att bo i de nya medelklassområdena. Vi behöver public housing, säger Stephanie. Eller så får de höja våra löner.

Stephanie hade tur som fick tillbaka jobbet som kock i ett skolkök. Men lönen räcker inte långt.

– Lyssna nu, jag har haft mitt jobb i sjutton år, jag jobbar heltid, och jag drar hem 1 400 dollar i månaden. Säg mig, hur ska jag klara det utan public housing? Det är alldeles för tight som det är. Jag måste betala 375 dollar i hyra. Och så bilen, teven, mat och så vidare. Det är absolut ingenting kvar i slutet av månaden.

Hon har två barn och ett barnbarn att försörja. Det finns en pojkvän med i bilden, men hon släpper inte in några män permanent i hemmet, inte sedan barnens pappa dog. Även om ena dottern jobbar

och tjänar in en del så räcker det inte långt. Och några pengar från staten får hon inte numera. Inget socialbidrag, inga matkuponger, ingen subventionerad sjukvård.

– Jag har försäkring genom jobbet, men barnen är oförsäkrade. Om något händer måste jag skramla ihop pengar.

En hyra på runt 700 dollar i månaden är otänkbar. Men frågan är om hon skulle vilja bo i Columbia Park ens om hon kunde. Stephanie är kritisk till företagets reglemente, till disciplineringen. Man får inte ha övernattande gäster mer än ett par dagar och inte sitta på balkongen eller spela musik när man vill. Hon minns hur det kunde vara förr: Barnen sprang omkring på gräsmattan, folk satt ute om kvällarna, det var fullt av liv. Och under karnevalerna gick paraderna genom området. Men nu är "fattigdomskulturen" bortsopad. En ny medelklasskultur utlagd.

– Jag menar, jag är 49 år gammal, aldrig i livet att jag skulle tillåta någon att uppfostra mig sådär. Jag har redan respekt för andra, för lagen och för allmänna regler. Att inte lita på folk är faktiskt respektlöst.

Jämfört med före Katrina är det bara en fjärdedel så många lägenheter som kallas public housing i New Orleans nuförtiden. Många lägenheter i de kvarvarande husen har tömts och ska snart rivas. Och i de nya områdena har bara ett par hundra personer som bodde där förut fått plats. Samtidigt står 30 000 personer på väntelistan.

Så visst är det lätt att förstå om Stephanie tänker det värsta om dem som bestämmer:

– De vill inte ha oss här.

Stephanie Mingo tar plats bakom ratten och guidar genom en renoverad stad. Spåren av översvämningen är få förutom några demolerade hus och övergivna tomter där vattnet stod som högst. Men mycket i New Orleans är förändrat, berättar hon.

– De har rivit hur mycket som helst, stängt offentliga skolor, lagt ner sjukhus, sparkat folk, privatiserat. Och det har blivit värre för oss fattiga.

Sju år efter Katrina har staden 100 000 färre invånare än innan. Och andelen svarta har sjunkit från 70 till 60 procent. Samtidigt har fattigdomen ökat, liksom skillnaderna. En förklaring är att arbetslösheten rusat mer bland svarta, något som delvis kan hänga ihop med återuppbyggnaden, då kontrakten främst gått till byggfirmor från andra städer.

– De har tagit hit vita byggbasar och latinamerikanska migrantarbetare. Hade det inte varit bättre att ge jobb till folk som bodde här, så att de fått bygga sin egen stad, fått chansen att känna stolthet? Och så kallar de folk för latmaskar.

Har brottsligheten sjunkit? Nej, New Orleans är fortfarande "the murder capital of America". Och 99 procent av de mördade är svarta, precis som förut.

– Brottsligheten har inte gått ner trots att man rivit nästan allt. Och jag är inte förvånad. Brotten begicks nästan alltid utanför public housing.

Stephanie stannar till vid en vägkorsning. En polisbil passerar från höger.

– Vi är rädda för polisen. De dödade nyss två unga killar här i New Orleans. Precis som Trayvon Martin i Florida.

Men allt är inte polisens fel. Brottsligheten är ett stort problem, menar hon, och den förstör tusentals liv varje år.

– Jag hör många pojkar som säger "min mamma måste kämpa, vi har aldrig något att äta, min mamma har inget jobb, så jag måste göra något, råna någon". Men det leder förstås bara till elände. Jag försöker pusha dem, säger samma sak som jag sagt till mina egna barn: gå ut och skaffa ett jobb, vilket som helst, diska på en restaurang, släpp din stolthet, tror du att de rika blev rika genom att inte göra något? Man måste anstränga sig.

För det är ju vad hon har gjort: ansträngt sig. Gått på college, fött barn, dubbelarbetat, aldrig begått ett brott, aldrig rökt, inte supit. Gjort allt som stått i hennes makt inom de givna ramarna.

– Jag har kämpat, men jag tror Gud vakar över mig, för varje gång jag behövt honom har jag fått hjälp. Jag fortsätter be, för att få styrka att fortsätta.

Kanske syns resultatet av ansträngningarna i nästa generation:

– Jag har tre barn som tagit collegeexamen, min yngsta lyckades inte, men han är i alla fall inte ute och stjal eller säljer droger. Dött-rarna är lärare. De växte upp i public housing! Och jag uppfostrade dem själv.

Stephanie Mingo stänger av motorn och kliver ur bilen i stadens enda kvarvarande "project" Iberville – ett par stenkast från det be-römda French Quarters, där strippklubbarna trängs med karaoke-barer, bluesscener och tillfälliga syndare från bibelbältet. Hon bor nästan mitt i smeten nuförtiden, fick efter idogt tjtande en ersätt-ningslägenhet. Men snart ska också det här området rivas. Flera av fönstren är förbommade, planerna fastslagna.

– De ska bygga bostadsrätter för vita rika människor som vill bo nära French Quarter, och så hotell förstås. För turisterna.

Och så går hon uppför trappan till lägenheten. Som är rymlig, inte alls nergången. Hon sätter sig i vardagsrumssoffan. På ett bord bredvid rider en afrikansk figur på en elefant. På väggarna foton på barnen. Och mitt på långsidan hänger ett stort porträtt av USA:s första svarta president. Han ser allvarlig ut. "DESTINY" står det med stora bokstäver ovanför hjässan. Och under hakan: "Our destiny is not written for us, but by us."

Ingen skriver vår berättelse. Ingen formar vårt öde. Förutom vi själva.

Greyhound trafikerar långfärdsbussar över nästan hela landet. Man kan åka på USA-kryssning med bussarna om man vill. Men det är inte så populärt. Så här skriver en kvinna från Washington State på ett diskussionsforum apropå "The homeless express": "Snacka om underklassfolk. Jag föredrar att resa med en högre klass av män-niskor." Alltså: det är bara underklassen som åker buss. Och vem vill utsätta sig för den?

Ungefär så tänker många amerikaner. De vill varken resa, bo el-

ler utbilda sig med fattiga. Det handlar inte bara om vad man har råd med, utan lika mycket om en flytande skärningspunkt mellan hudfärg och klass som definierar vem man är och inte vill vara, som bidrar till att skapa den andra sidan av den koncentrerade svarta fattigdomen: den koncentrerade välbärgade vitheten. Och om resenärerna på Greyhound ska kategoriseras görs det bäst som en negation: de är inte vit överklass. Inte heller vit medelklass. Förutom då en och annan utlänning "som inte vet bättre".

Chauffören lägger i backen, sedan ettan, och bussen vinglar ut från terminalen, åker förbi Superdome, numera Mercedes Benz Arena, och upp på Interstate 10. Till Chicago är det nästan tusen miles – 1 600 kilometer. Som från Malmö till Haparanda. Det ska ta 22 timmar.

Att åka buss mellan New Orleans och Chicago är att resa i vad författaren Michael Harrington kallade "The Other America". I en bok från 1962, med just den titeln, exponerade han en djup fattigdom mitt i överflödssamhället. Enligt statistiken levde mer än en femtedel av alla amerikaner och hälften av de svarta i djup fattigdom. Boken och budskapet fick ett enormt genomslag; mycket tack vare en essä av Dwight McDonald i *The New Yorker* med rubriken "Our invisible poor" – som sannolikt inspirerade Martin Luther King i hans tacktal till den norska fredspriskommittén 1964: "De välbärgade och trygga har blivit likgiltiga och omedvetna om fattigdomen och nöden mitt ibland dem. De fattiga har stängts ute från våra sinnen, och fördrivits från huvudfaran i våra samhällen, eftersom vi har osynliggjort dem."

USA:s fattiga är inte mindre osynliga i dag. Likväl existerar de. Och här är de nu, en hel busslast. Rakt över mittgången sitter en härjad vit kille med hästsvans och kroppen översållad av tatueringar; framför honom lutar sig en stor svart kvinna bakåt och tuggar på en kaka från Subway, till höger om henne har ett par latinamerikanska tjejer i mysbyxor redan somnat.

2010 klassades 46,2 miljoner amerikaner, 15 procent av befolkningen, som fattiga i den officiella statistiken. Fattigdomsgränsen varierar med familjestorlek – 2010 låg den på 11 000 dollar om året för

en individ, och på 23 000 för en familj med fyra personer. Mindre än det anses inte som en skälig levnadsnivå. En del ekonomer upplyser om att bidrag och matkuponger inte ingår i beräkningen, andra att fattigdomsgränsen baseras på en förlegad kostnadsbild som inte tar hänsyn till exempelvis hyreshöjningar och dyrare sjukvård. Invändningarna tar dock i princip ut varandra.

Det är samtidigt är vanskligt att dra upp en gräns för något så relativt som fattigdom. Våldigt få amerikaner är fattiga i jämförelse med 1800-talets nybyggare och med kåkstadsinvånare i dagens Indien. Men amerikaner är, som Michael Harrington påpekade på 60-talet, fattiga här och nu, i USA, "i relation till vad resten av landet åtnjuter". Folk mäter sina liv mot normer, ideal och drömmar runt omkring dem. Och tänker man så blir fattigdomen svårare att kalkylera.

Håller man sig till fattigdomsgränsen visar statistiken att 43 procent av amerikanerna som lever under den är vita. Fattigdomen är dock betydligt mer utbredd bland afroamerikaner och latinamerikaner. Mer än en fjärdedel av den svarta befolkningen räknas som fattig, jämfört med en tiondel av den vita. Samtidigt är den svarta medianinkomsten bara 60 procent av den vita. Det beror på högre arbetslöshet bland svarta, men också på att de över lag tjänar sämre. För att inte tala om förmögenhetsklyftan. Den vita befolkningen äger hela 20 gånger mer än den svarta sett till medianen i grupperna. Och klyftorna har vidgats rejält de senaste tio åren.

"Den mest uppenbara medborgaren i Det andra Amerika är de som har fel hudfärg", skrev Dwight McDonald 1963. Så även här och nu. På en Greyhoundbuss är det emellertid inte de med "fel hudfärg" som märks, utan framförallt den med "rätt" hudfärg. Så mycket att man önskar sig osynlig.

För att smälta in bättre i den tillfälliga majoriteten.

Jämte författaren sitter en äldre svart kvinna vid namn Gladys. Hon bär blått hårnät och gul t-shirt och försöker knappa in ett nummer på mobilen. På väg till dottern i Houston, berättar hon, som blev kvar där efter Katrina.

– Hon fick jobb. Här finns inga jobb. Men det kvittar ju för mig, jag har jobbat färdigt.

Att en vit man och en svart kvinna sitter bredvid varandra på en buss kan verka trivialt – man hamnar bredvid den man hamnar bredvid. Men så sent som på 50-talet var det faktiskt en revolutionär handling.

När Rosa Parks den 1 december 1955 satte sig i främre delen av bussen och dessutom vägrade resa sig för en vit man begick hon ett brott. Inte bara mot normen. I Montgomery, Alabama, var ett sådant beteende kriminellt. Där satt vita fram och svarta bak – inte bara ett exempel på rassegregationen i sydstaterna under Jim Crow (som systemet kallades) utan också en symbol för segregationens maktordning: den vita överhögheten.

I slutet av 1930-talet fick den svenske ekonomen Gunnar Myrdal i uppdrag av Carnegie Foundation att göra en "studie av negern i Förenta staterna". Och det som kom ut på andra sidan – mastodontverket *An American Dilemma* – vände upp och ner på den officiella förståelsen. "Negerproblemet", som det kallades på den tiden, var i själva verket "den vite mannens problem", menade Myrdal. Att lägga skulden på de underordnade var en del av ideologin som bäddade in kastsystemet där vita härskade över svarta. Eftersom ordningen bröt så tvärt mot "The American Creed" – den officiella trosbekännelsen som betonar frihet, jämlikhet, rättvisa och lika möjligheter – behövdes det någon form av legitimering. Rasismen var dock ingen genomtänkt politisk ideologi, snarare ett fördomspaket som reproducerades av systemet. "De vitas fördomar och diskriminering", skriver Myrdal, "ser till att hålla de svartas levnadsstandard, hälsa, utbildning, beteende och moral på en låg nivå. Detta underblåser i sin tur de vitas fördomar. Följaktligen 'orsakar' de vitas fördomar och de svartas situation ömsesidigt varandra." De vita fick en ursäkt, de svarta en förklaring. Vilket bidrog till att konservera ordningen.

Men våld hjälpte också till. En "neger" visste att det kunde leda till döden att bryta mot reglerna. Under 1900-talets första hälft lynchades hundratals svarta män och kvinnor i sydstaterna, en terror som

Billie Holiday sjöng om i låten *Strange Fruit*. Ku Klux Klan och andra mobbar spöade helt enkelt upp svarta, brände dem och hängde dem i träd som "underliga frukter". "Black bodies swinging in the southern breeze, strange fruit hanging from the poplar trees."

Kropparna var tänkta som avskräckande exempel. Så kunde det sluta om man korsade färggränsen från fel håll. Ofta begicks mordet när vita rasister fick för sig att en svart man hade närmat sig en vit kvinna och besudlat henne. Att vita män regelbundet våldtagit svarta kvinnor i 300 år, till exempel i samband med lynchning, hörde inte dit. Eller det hörde ju dit. För så väl ordnat var detta "southern way of life" att vita hade privilegier som svarta inte hade, inkomstnivåer och förmögenheter som svarta inte hade, rösträtt som svarta inte hade, makt som svarta inte hade och frihet som svarta inte hade.

Eller just frihet hade de ju, i alla fall enligt konstitutionen. Åtminstone sedan Lincoln frigjort slaverna 1863. Knappt ett sekel senare var dock friheten, makten och härligheten kraftigt kringskuren för slavättlingarna. Till och med friheten att sitta var som helst på en buss.

Ändå vägrade Rosa Parks resa sig för den vite mannen, och fängslades. Det var modigt, men inte oplanerat. Parks hade jobbat med NAACP i flera år, då huvudorganisationen för striden mot segregationen. Och nu triggade hennes handling en större rörelse. Svarta kvinnor – som ofta åkte buss till och från vita områden där de jobbade som hushållerskor – gick i frontlinjen för en bussbojkott, och i en baptistkyrka i Montgomery höll en ung pastor, Martin Luther King, ett brandtal inför en kokande församling som just beslutat sig för att fortsätta bojkotten tills segregationen på bussarna avskaffades.

"Vi har inte fel", predikade han. "Om vi har fel så har Högsta domstolen fel. Om vi har fel har konstitutionen fel. Om vi har fel har Gud Allsmäktig fel... Och vi är fast beslutna här i Montgomery att arbeta och kämpa tills rättvisan flödar som vatten och rättfärdigheten som en mäktig ström."

Året innan hade Högsta domstolen slagit fast att segregerade skolor bröt mot konstitutionen. Det var en vindkantring. Nu hade svarta

fått en allierad. Återstod att ta fajten mot apartheidsystemet. Och det kunde inte längre göras genom juridiska punktstrider, nu krävdes en massrörelse. "Jag vill säga till er att vi i alla våra handlingar måste hålla ihop", skanderade King och rev ner applåder. "Enighet är vad vi behöver nu."

Bojkotten blev en succé och bussegregationen avskaffades. Vilket blev startskottet på ett energiskt decennium. Eller som man säger i *Eyes on the prize*, en rafflande dokumentärserie från USA:s public servicekanal PBS om medborgarrättsrörelsen: "Under en tioårsperiod på 1950- och 1960-talet genomfördes en andra revolution i USA ... Den utkämpades på gatorna, i kyrkorna, i skolorna. Den utkämpades för att göra Amerika till Amerika för alla sina medborgare ... Striden var hård, men priset var frihet, och ingen amerikan hade råd att förlora."

Efter att ha svävat flera meter över Louisianas träskmarker, på en upphöjd motorväg, svänger bussen in i Baton Rouge. Var det här någonstans Janis Joplin väntade på ett tåg tillsammans med Bobby McGee? Här hon konstaterade att "freedom is just another word for nothing left to lose"? Vem vet.

Hettan är en vägg som man går in i, trots att klockan knappt är nio på morgonen. I rökrutan står sargade resenärer: en ryska som varit i Texas och nu ska till St. Louis, en tanig svart man som suger på en cigg mellan ett par spruckna läppar, en liten latinamerikansk herre som inte ens röker.

I vänthallen är det kyligt. Folk passar på att köpa läsk, nötter, chips och kycklingvingar. Laddar upp inför långresorna.

Förr var väntsalarna också segregerade: en för vita och en för svarta, med olika ingångar. Det blev en fokuspunkt för kampen. I början av 1960-talet sysslade hundratals svarta och vita studenter med så kallade "freedom rides" – gruppåkta Greyhoundbuss mellan olika städer i Södern och gick in i "fel" vänthallar. De attackerades med brandbomber, slogs blodiga och dödades av vita mobbar då polisen vägrade skydda dem. Till slut grep justitieminister Bobby Kennedy in, stoppade attackerna och bannlyste segregerad busstrafik.

Ungefär samtidigt började det vita resandet avta för att till sist bli en droppe av totalen. Och nu är det mest färgade i den integrerade vänthallen här i Baton Rouge.

Ny buss. Ny chaufför. Hon heter Frances, är i 65-årsåldern, ser ut och pratar som en hemsamarit, och är den ena av två vita personer på den halvfulla bussen. Bakom den andra sitter en bredbröstad kille i spegelbrillor och rakat huvud som får medpassagerarna att nicka instämmande när han går loss på fordonets status efter att ha noterat att flera säten är lösa, fläktsystemet har fastnat i frysläge och stötdämparna tycks ha blivit kvar i bussdepån.

– *Damn*, var de tvungna att ge oss den äldsta och trasigaste bussen? Vad har vi gjort för att förtjäna detta – det är inte rättvist *man*, det är inte rättvist!

Och så ett smittande skratt. Ett varmt leende. Han heter Tyrone, har precis lämnat New Orleans, sin gamla hemstad, och ställt in kompassen på norr.

– Jag bodde i Kalifornien i nästan 20 år, blev av med jobbet, flyttade hem, men inga jobb där heller, bara en uppfuckad poliskår som går på anabola. Nu ska jag till Minneapolis, har fått löfte om ett jobb där. På ett stenbrott.

Minneapolis? Det är på andra sidan landet. Han migrerar. Som amerikaner gör.

Bussen fastnar i en enorm trafikstockning i en timme och bara tack vare Frances initiativkraft och optimism tar sig ekipaget till slut fram och förbi.

– *Man*, det här är min sista resa med Greyhound, säger Tyrone. Nästa gång tar jag flyget eller hyr en bil i stället.

Och så ett skratt. För alla vet ju att det kostar minst fem gånger så mycket att flyga eller hyra bil som att åka buss. Det betalar man inte som arbetslös.

Framåt lunch checkar bussen in i McComb, en liten landsortshåla i västra Mississippi. Ur en väntsal inrymd i tvätten på en gammal bensinmack kommer tre tanter och två män – alla svarta. De verkar vara vana vid förseningar.

Mississippi är USA:s fattigaste delstat, med nästan en fjärdedel av befolkningen under fattigdomsstrecket. Det märks genom att de enorma villaförorterna och shoppingklustren som ofta breder ut sig i USA inte är lika utbredda här. I McComb har till och med pantbanken slagit igen. Samtidigt är skillnaderna mellan svarta och vita större här än i resten av USA. Medianinkomsten för svarta hushåll i Mississippi är drygt hälften av de vitas, och medianlönen ligger på 70 procent. Sämst är det för svarta kvinnor, som bara tjänar hälften så mycket som vita män räknat på en heltid.

Det har sin förklaring. Mississippi och Alabama var slavsamhällen för 150 år sedan, och fram till 1960-talet de hårdaste apartheid-staterna, där en elit av vita jordägare och affärsmän styrde den stora svarta statarbefolkningen med järnhand samtidigt som de duperade vita arbetare och småbönder som var rädda att förlora jobb och mark till den lägsta kasten. "At least I ain't a nigger."

Segregationen, hävdade de styrande, var en "state right", en delstatsrättighet. Ingen utomstående skulle lära dem leva sina liv eller uppvigla "våra negrer". I Alabama var det demokratiska partiets symbol en vit tupp med texten "White supremacy" – vit överhöghet – och George Wallace, som senare blev högerpopulistisk presidentkandidat, uttryckte måleriskt partiets avsikter: "Som representant för det största folk som någonsin har beträtt jorden, drar jag ett streck i sanden och kastar handsken framför tyranniets fötter, och säger segregation nu, segregation i morgon, segregation för evigt."

Medborgarrättsrörelsen gav sig ändå in i Mississippi, och med just McComb som första stödpunkt försökte man sporra folk att ta strid för rätten att rösta och engagera sig politiskt. För det skulle naturligtvis inte räcka med att luckra upp segregationen på bussar och skolor för att råda bot på de svartas underordning. Det krävdes ett maktskifte, vilket inte minst motståndarna begrep. "Det är framförallt en kamp om makt" förklarade ordföranden för det segregationsistiska Citizens Council William Simmons, "och jag tycker att vi vore dumma om vi inte insåg konsekvenserna av att lägga oss på rygg och ge upp." Och när rörelsen marscherade längs vägen som bussen

nu kör på möttes de av brutalt polisvåld och uppeldade vita mobbar.

Genombrottet för rösträttskampen kom inte i Mississippi utan i Alabama 1965, genom en marsch från Selma till Montgomery – en symbolhandling som pressade Lyndon B. Johnsons rösträttslag genom kongressen. Nästan exakt tio år efter bussbojkotten i Montgomery nådde USA:s svarta juridisk och politisk jämlikhet. Och Martin Luther Kings ord ekade än en gång i evigheten. Hur länge skulle det dröja innan ojämlikhetens mara försvann från USA, undrade han. Innan alla människor sågs som människor? "Hur länge? Inte länge. Därför att ingen lögn kan leva i evighet. Hur länge? Inte länge. Därför att vårt moraliska universums båge må vara lång, men den böjer sig mot rättvisa."

Numera har bågen böjt sig så pass att svarta kan rösta i Mississippi och Alabama. 2008 röstade 98 procent av dem på Barack Obama. Samtidigt fick Obama bara drygt 10 procent av den vita befolkningens röster, mindre än någon annanstans. Det är inte udda att Republikanerna vinner storslam bland vita i Södern. Så har det varit sedan Ronald Reagan. Men Obama fick samtidigt bara hälften så många vita röster som de två tidigare demokratiska kandidaterna Al Gore och John Kerry häromkring. Det brukar kallas "the race factor". En faktor som väl också uttrycks i en undersökning från 2011 där nästan hälften av de republikanska väljarna i Mississippi anser att "rasblandade" äktenskap borde förbjudas, att det borde bli som förr.

Är det egentligen så konstigt? Många vita i Södern har växt upp i ett system där de tillhörde ett herrefolk. Och många svarta har lärt sig att de är sämre människor, om ens det. När dör ett sådant arv? Hur snabbt blir en härskande "ras" jämlikhetsbenägen? Hur lång tid tar det innan de behärskade besegrar ojämlikheten? När och hur förändras system, strukturer och värderingar?

Dodonk, dodonk, dodonk. Skarvarna mellan betongblocken på motorvägen slår upp genom karossen och in i kroppen. Utanför står solen i zenit. 18 timmar kvar till Chicago enligt tidtabell. Några rader längre bak har en ung tjej fastnat i ett mobilsnack med vad som omväxlande verkar vara hennes bank och Greyhounds kundtjänst.

– *What the fuck do you want from me?* Det här är löjligt. Jag har gjort allt i min makt för att få tillbaka pengarna. Men ni vägrar fortfarande ge dem till mig! Det här finns fan inte på kartan, *I'm so fucking pissed off I could scream!*

Samtalet bryts. Och hon delar sitt öde med resten av bussen:

– De tog 200 dollar från mitt bankkonto, *fuckin' Greyhound*. Jag köpte en biljett över telefon, okej, men de sa åt mig att köpet inte gått igenom och att jag var tvungen att köpa en ny. Men det första gick igenom!

Och nu försöker hon förmå A att skicka ett intyg till B om att så är fallet men tycks ha hamnat i en Kafkaliknande process där hon själv förvandlats till K. Greyhound och banken hänvisar till varandra, intyg faxas men kommer inte fram, och av någon anledning vägrar parterna kommunicera med varandra.

– De stal från mig. Hur ska jag klara mig i Chicago utan stålar? *Fucking bitches*, de behandlar en inte rättvist.

– Nej, det är inte rättvist, säger Tyrone stöttande.

De små krigen. Upplevda orättvisor som läggs på hög. Maktlöshetskänslor som ackumuleras. En ekonomisk fattigdom som också blir en demokratisk.

Mitt i dramat kör Frances in i en ny håla och bussen fylls på, bland annat med en 67-årig man i rutig skjorta som sätter sig ner och berättar vart han ska:

– Hem. Jag bor utanför Chicago, men jag kommer från Mississippi, flyttade upp 1958. Pappa bor kvar, är urgammal nu, jag åker och hälsar på ibland.

Han heter Martin, var en av sex miljoner svarta som lämnade Södern bakom sig och drog norrut mellan 1910 och 1960 – en folkvandring av episka dimensioner som beskrivits av dussintals författare, men kanske allra bäst av Nicholas Lemann i *The Promised Land: The Great Black Migration and How it Changed America*. Lemann berättar om det förlovade landet i norr – framförallt om Chicago som blev målet för flest svarta – om drömmen om ett bättre liv, och om den sällan så drömlika verkligheten.

– Det var tuffare än jag trodde, intygar Martin. Och nuförtiden är det nog inte bättre där än här.

Med migrationen förändrades inte bara demografin i norr, utan också den svarta fattigdomens ansikte; från "sharecropping" i en utblottad bomullsbygd, till "slumdwelling" i avindustrialiserade innerstadsgetton. I början var gettona rätt livskraftiga samhällen där många hade jobb och svarta ägde banker, affärer, biografier, klubbar och tidningar. Men det förändrades framåt 60-talet.

– Jag hade hoppats på jobb inom köttindustrin, men jag kom för sent. Mycket hade lagts ner. Till slut fick jag jobb som kock, och där har du mitt liv.

Migranterna bar på få illusioner om att de skulle ses som jämlikar uppe i norr, men antagligen hade de hoppats på ett mindre segregerat samhälle.

Vita, visade det sig, ville inte bo med nykomlingarna. I takt med att det svarta inflödet tilltog avgick lämmeltåget med vita flyktingar ut till förorterna, i en process som kallats "white flight". Vål där bevakade de sina positioner genom grannskapsföreningar, men oftare sköttes isärhållandet av mäklarfirmor och områdesutvecklare: "Jag har lärt mig att om vi säljer ett hus till en negerfamilj så kommer 90-95 procent av våra vita kunder inte vilja köpa i det området", konstaterade byggpampen William Levitt på 60-talet.

När också medborgarrättsrörelsen med King i spetsen migrerade till Chicago 1967 och tog strid mot boendesegregationen möttes de av folkmassor med baseballträn och hakkors som öste glåpord, sten och flaskor över dem när de marscherade genom vita bostadsområden. Bredvid King gick Jesse Jackson, senare presidentkandidat: "Man sa att det inte gick att exponera segregationen i norr eftersom den var så subtil. Den visade sig vara allt annat än subtil. Den var dynamisk, reell, påfallande, otäck, våldsam."

Varför så hårt motstånd? Vita var rädda för värdeminskningen på husen som ofta följde på svart inflyttning och vit utflyttning. Med svarta kom också omoralen, slöheten och kriminaliteten, ansågs det, och därmed slummen. För det kunde ju var och en se som åkt genom

ett getto; där husen var fallfärdiga, männen hängde på gatorna och drövis med ungar sprang omkring. Att svarta inte fick bostadslån, att de tvingades vänta i gathörnen på daglönejobb och att anledningen till barnaskarorna var att flera familjer klämt ihop sig i samma hus, var svårt att förstå för den som befann sig i en annan livsvärld.

Gunnar Myrdal brydde sig inte mycket om "negerproblemet" i norr. Migrationen var bara halvgången när han skrev *An American Dilemma*, och han bedömde att norra USA rörde sig "mot jämlikhet", att motsättningen mellan jämlikhetsidealet och fördomen att svarta är sämre än vita var som tydligast i Södern. Vita tycktes gå runt med kluvna personligheter. En kluvenhet som måste botas om USA ska läka, spådde Myrdal, som hoppades att jämlikhetstanken skulle vinna. Samma förhoppning hade förstås också Martin Luther King, som i sitt berömda tal vid Lincoln Memorial i Washington DC 1963 göt en moralisk grund för framtiden inför 250 000 medborgarrättsaktivister: "Jag har fortfarande en dröm", sa han, som är "djupt rotad i den amerikanska drömmen, att denna nation en dag kommer resa sig och förverkliga den sanna innebörden i sin trosbekännelse: vi håller dessa sanningar för självklara, att alla människor är skapade jämlika." Och USA reste sig. Men hur mycket? Och vilka fick sitta kvar?

Martin tittar på boken som ligger i knäet på utlänningen; första bandet av Gunnar Myrdals tjocka utredning: *The Negro in a White Nation*.

– Mmmhu, mumlar han. Så är det nog fortfarande.

Men det är också något annat. Något som kanske kan formuleras så här: Den fattige i en rik nation.

– Folk har blivit för rika, säger han. Det har sparat ur helt.

Och många är fattiga?

– Visst, och fler blir det. Jag ser folk falla igenom hela tiden.

Martin sätter inte mycket hopp till Obama; inte på grund av presidentens egna tillkortakommanden, utan mest för att Washington fungerar som det gör, för att de rika verkar ha makten vem som än sitter i Vita huset.

– Jag tror att vi behöver någon form av revolution. Inte bara prata,

utan också göra något. Jag är ingen svart panter eller något, jag har jobbat hela mitt liv, men ändå: det måste nog till en revolution för att det ska bli en förändring.

Men var det inte just en revolution som genomfördes på 50- och 60-talet?

På sätt och vis. Men den slutfördes inte. Kampen för frigörelse och jämlikhet hann bara halvvägs innan den sprang in i bergväggen.

Med Civil Rights Act 1964 och Voting Rights Act 1965 var den statligt sanktionerade segregationen uppbruten och rösträtten säkrad. Vad återstod? En hel del. Våren 1968 sjöng Martin Luther King ut många svartas besvikelse från predikstolen. Alla amerikaner hade lovats vissa "oförytterliga rättigheter", påminde han. "Bland dem liv, frihet och strävan efter lycka. Men om en människa inte har ett jobb och en inkomst, så har han varken liv eller frihet. Inte heller en möjlighet att sträva efter lycka. Han existerar knappt."

Bakgrunden var denna:

1965 exploderade Watts, Los Angeles svarta getto, i våldsamma upplopp, vilket blev startskottet för en våg av "raskravaller" som svepte genom USA:s innerstäder under andra halvan av 1960-talet. Bara sommaren 1967 utbröt upplopp i 180 städer – det värsta i Detroit, där 43 personer dödades, hundratals byggnader brändes ner, armén kallades in för att stävja våldet och 7 200 personer arresterades.

Hur skulle det förstås? Som att den svarta rättighetsivern löpt amok? Så uppfattades det åtminstone i många förortsvillor runt om i landet, där den vita medelklassen försökte koppla ihop sin världsbild med det som hände.

King insåg att upploppen delvis var ett uttryck för en ny militans – Black Power – som avfärdade hans ickevåldslinje. Men han försökte ändå hålla två bollar i luften. "Upploppen är de ohördas språk", sa han. Amerika hade täppt till öronen och slutat lyssna. Vad man måste förstå var att våldet bottnade i en besvikelse över att "löftena om frihet och rättvisa inte hade uppfyllts".

Glappet mellan dröm och verklighet hade växt, inte på grund av

att svarta fick det sämre rent materiellt, utan på grund av stigande förväntningar. Rörelsens segrar hade stärkt rättighetsmedvetandet, och nu krävde svarta mer än att bara få sitta var som helst på en buss och att rösta. De levde i en tid av exempellös ekonomisk utveckling, och ville ha del av den.

De stigande förväntningarna berodde också på att Lyndon B. Johnson 1964 förklarat ett "villkorslöst krig mot fattigdomen". Han hade plockat upp bollen från den mördade John F. Kennedy, men gjort kriget till sitt eget; till en del av sitt "Great Society" – det starka samhället. Johnson var övertygad om att staten kunde spela en avgörande roll för att utrota fattigdomen. Fokus låg på att skapa "equal opportunities" genom områdesutveckling, arbetsträning och utbildning. "Jag vet att utbildning är det enda giltiga respasset ut ur fattigdomen", sa Johnson. Han gillade att vräka på med löften, vilket tände gnistor av hopp. Men även om reformfrekvensen under Johnson-eran är oöverträffad i USA:s historia, och även om fattigdomen sjönk rejält under 60-talet, framförallt bland äldre, så kom aldrig resultaten ikapp de vidlyftiga målen. Och den svarta fattigdomen var fortfarande utbredd.

Att kriget mot fattigdomen inte drevs till seger kunde delvis skylas på ett annat krig. Och Martin Luther King var en av få som vågade göra kopplingen. Det starka samhällets löften hade "skjutits ner på Vietnams slagfält", sa han. Fattiga fick agera kanonmat medan statskassan tömdes.

Men den stagnerade hemmafronten berodde också på en tam strategi. För Lyndon B. Johnson och andra socialliberaler var fattigdomen i princip en anomali, inte ett symptom på systematiska orättvisor. Den relaterades inte till resten av samhället, till sådant som rasism, strukturell arbetslöshet och nedärvda förmögenhetsglapp. De fattiga hade helt enkelt hamnat lite utanför framgångssagan, tänkte man. Men om staten sträckte ut handen skulle de strömma ut ur döda gruvstäder, plågade landsbygdshälor och sargade innerstadsgetton och vandra in till det riktiga Amerika. "Liberalismen fokuserade, precis som tidigare, på att utvidga möjligheterna, inte på att bekämpa

socioekonomisk ojämlikhet", skriver historikern James T. Patterson.

Politiken gick med andra ord inte ut på att utjämna höjdskillnaderna i det rasifierade klasssamhällets topografi. På en del sätt förstärktes till och med status quo: bland annat genom generösa statliga bostadslån som i huvudsak gick till vita förortsområden.

Efter upplöppen i Detroit 1967 tillsatte Johnson en utredning i jakten på en förklaring. Och slutsatsen från Kerner Commission föll ner som en bomb. Utredarna lade nämligen en stor del av skulden på staten och den vita majoriteten: "Att fortsätta på nuvarande linje kommer att permanenta uppdelningen av vårt land i två olika samhällen; det ena till stor del svart, fattigt och lokaliserat till innerstäderna; det andra mestadels vitt och välbärgat i förorterna."

Johnson, som betraktade sig själv som den svarta frihetskampens största vita förkämpe, vägrade ta till sig slutsatsen. Och det blev ingen ny offensiv.

Hade det gått att få loss pengar till en rejäl satsning mot fattigdomen? Det är tveksamt. Inte minst för att det fanns en allt mer urskiljbar konservativ strömning att ta hänsyn till, särskilt bland vita förorts- och landsbygdsbor i Södern och i Västern. Richard Nixon, som vann valet 1968, pratade om "den tysta majoriteten". Från slutet av 60-talet blev den allt mer högljudd, och skulle snart bli en politisk vågmästare.

Varför 60-talets revolter födde en konservativ reaktion har debatterats flitigt. Där vissa ser den som ett svar på "raskravallerna", erbjuder historikern Matthew D. Lassiter en intressantare förklaring: De flesta vita slutade med tiden tala om "vit överhöghet", menar han. Även i Södern. I förortslandskapen framträdde i stället individualismen allt tydligare, förstärkt av ett par decenniers konsumism. Inte så att rasismen utraderades, men den försvann från människors öppna motivbild. Förortsborna blev med tiden anhängare av en "färgblind meritokrati", såg sig som marknadsekonomin och den amerikanska drömmens försvarare. Att bussa deras barn till fattigare svarta skoldistrikt och att omfördela deras skattepengar till någon som inte gjort rätt för sig sågs som en förolämpning, ett brott mot grundlägg-

gande amerikanska värden. Många kände sig trampade på, inte bara av de fattiga svarta som rest sig, utan också av de liberala eliter som hjälpt dem upp.

För Martin Luther King var USA allt annat än färgblint. Men han förstod samtidigt att problemet var mer komplext än den rasism man konfronterat dittills. Att det amerikanska dilemmat bar på fler dimensioner, att det också handlade om ekonomi. Att "ras" och klass samverkade.

Så länge det handlat om att svarta skulle behandlas anständigt och skonas från Ku Klux Klan och rasistiska polischefer hade stora delar av det vita Amerika ställt upp, resonerade King, "men nu pratar vi om problem som bara kan lösas om landet spenderar miljardtals dollar och underkastar sig en genomgripande omfördelning av den ekonomiska makten".

Verklig jämlikhet och frihet skulle helt enkelt kosta pengar. Ett pris som många uppenbarligen var ovilliga att betala.

Ändå drog medborgarrättsrörelsen igång "Poor Peoples Campaign", med målet att "överbrygga klyftan mellan de som har och de som inte har". För vad hade man för val? Alternativet, ansåg King, var sannolikt fortsatt kaos och en ouppfylld amerikansk dröm om jämlikhet. Och därmed ett ofärdigt land.

King var fullt medveten om att också många vita var fattiga, och att en framgångsrik rörelse för ekonomisk jämlikhet måste överbrygga rasklyftan. Därför mobiliserade man brett, och framåt som-maren skulle King leda en armé av fattiga till Washington DC för att sätta press på Amerika.

Var det tänkt.

I början av april flög Martin Luther King till Memphis för att stötta en strejk bland stadens sanitetsarbetare. I en fullsatt kyrka försökte han ingjuta mod i de strejkande, och levererade såväl en kuslig profetia som ett framtidslofte. Striden skulle bli hård, sa han. Uppförsbacken brant. Och sedan blev han mer personlig: "Liksom alla andra skulle jag vilja leva ett långt liv ... Men jag bekymrar mig inte över det nu. Jag vill bara följa Guds vilja och Han har låtit mig

gå upp på berget; och jag har blickat ut och sett det förlovade landet. Jag kanske inte får följa med er dit, men jag vill att ni ska veta i kväll att vi som ett folk kommer att nå det förlovade landet.”

King fick aldrig leda sitt folk mot det förlovade landet. Dagen efter, den 4 april 1968, sköts han i huvudet på motellrummets balkong. Av en vit man. Och samma natt briserade Amerikas innerstäder i upplopp och bränder.

Vad hände med Poor Peoples Campaign? En chockad rörelse bestämde sig för att fullfölja marschen, och tusentals fattiga hängde på, byggde en ”Resurrection City” vid foten av Lincoln Memorial. I början såg det bra ut. Sedan började regnet ösa ner, tills tälten stod i knähögt vatten och lera. Och när det regnade som värst mördades också rörelsens sista politiska hopp – presidentkandidaten Bobby Kennedy.

Så tog kampen mot den ekonomiska ojämlikheten slut. Och för medborgarrättsrörelsen handlade 70-talet mest om att försvara det som redan uppnåtts. Mest framåtsyftande blev ”affirmative action”, en kvotering av svarta till universitetsutbildningar och en del yrken, vilket stuvade om klassamhället en aning. Men det blev aldrig som Martin Luther King hade drömt i sitt klassiska tal 1963; ”att alla dalar en dag kommer upphöjas och varje höjd och berg sänkas”. Tvärtom. Höjdskillnaderna ökade, klyvningen av Amerika fortsatte. Klass och ”ras” fusionerades i ett segdraget amerikanskt dilemma förkroppsligat i klyftan mellan innerstäder och förorter.

Himlen mörknar. Träden böjer sig längs vägen och bussen kränger. Och med regnet smattrande mot framrutan kör Frances in i Memphis. Eller mer ett industriområde utanför. Bussen är en timme försenad och anslutningen till Chicago har redan avgått. Men inget gnäll. Bara att bunkra upp inför fortsättningen och vänta på extrabussen. Det tar en timme, och vid påstigning är allt bekant. Trasiga säten. Fläktsystemet på full frys. Kolmörkt.

– *Same old bus!* utbrister Tyrone. Och samma gamla platser.

Men en ny chaufför. Den här gången en svart kvinna.

– Jag heter Cynthia. Mobilen sätter man på ljudlöst. Och om någon känner för att röka på bussen, se då till att göra det med en vän så ni har någon att prata med när jag slänger ut er på motorvägen.

I brist på större arenor för maktutövning får man utnyttja den lilla.

– Jag lovar att kliva av och göra dig sällskap, säger Tyrone till en gammal dam som sitter rakt över mittgången så att hon kluckar av skratt.

En svärmorsdröm? Kanske inte. Någon timme senare berättar Tyrone vad han lämnat bakom sig i Kalifornien: två före detta sambos med varsitt litet barn.

– De ville inte att jag skulle bo kvar, förklarar han.

Man undrar varför och får ett kanske inte helt uppriktigt svar.

– Alla kvinnor kan ju inte älska Tyrone.

Hur som helst saknar han barnen. Och han ska betala underhållet så fort han får någon lön. Men hur klarar sig mammorna under tiden?

– De kämpar på, säger han, de kämpar på. Båda jobbar.

Tyrone och hans två ex är centrala statistiska komponenter i den konservativa bilden av fattigdom som en omoralisk beteendestörning. Hälften av alla fattiga familjer i USA består av ensamstående kvinnor med barn. Och fyra av tio singelmammor med barn lever i fattigdom. Bland svarta ensamma mammor är siffran ännu högre, nästan 50 procent.

Är det en förklaring till den utbredda fattigdomen, särskilt den svarta?

Det menar tankesmedjan Heritage Foundation: "Barnfattigdomen är en nationell angelägenhet. Men få är medvetna om att dess primära orsak är frånvaron av gifta fäder i hemmet ... Eftersom äktenskapets nergång driver upp barnfattigdomen och bidragsberoendet, och eftersom de fattiga säkert vill ha ett hälsosamt äktenskap men samtidigt saknar normerna, kunskaperna och färdigheterna att uppnå det, så är det rimligt att staten vidtar aktiva åtgärder för att stärka äktenskapet."

Tankegången är inte ny. En som tidigt såg "sammanbrottet för den svarta familjen" som en orsak till fattigdomen var demokraten Daniel

Moynihan, som i den ökända Moynihanrapporten från 1965 slog fast att sammanbrottet berodde på en slavmentalitet, på en nedärvd oförmåga bland svarta män att ta kommando över sitt eget öde och sina familjer. Alltså ett slags kulturellt särdrag.

Är Tyrone förstörd av slaveriet? Han verkar i alla fall inte handlingsförlamad. Inte heller skuldfri. Om nu någon är det. Ansvarslösa fäder och andra individuella tillkortakommanden spår säkert på fattigdomen, men beteenden och handlingar förstås ändå bäst om de sätts in i ett sammanhang; om de relateras till ekonomiska strukturer och politik.

En anledning till att många svarta fattiga män lämnar familjen kan vara att de har svårt att hitta jobb, vilket gör dem odugliga i deras egna och många kvinnors ögon. De kan ha missat utbildningståget tidigt, eller så drabbas de kanske av diskriminering. Upprepade studier där man skickat identiska jobbansökningar med olika namn på visar nämligen att de som "klingar" afroamerikanskt, som Tyrone, ofta sorteras bort först.

Många svarta män sitter också på kåken. USA:s enorma fängelseindustri befolkas till 40 procent av afroamerikaner. Risken att bli fängslad är sex gånger större för en svart person än för en vit – inte på grund av så mycket högre brottsfrekvens, utan för att svarta grips oftare och får hårdare straff för samma brott. Att så många svarta män sitter fängslade minskar på ett dramatiskt sätt deras förutsättningar för anställning, medborgerligt engagemang, och familjeliv", konstaterar juridikprofessorn Randall Kennedy.

I andra änden av ekvationen tvingas kvinnor leva på lägre lön. Genusklyftan har minskat sedan 60-talet, men en kvinna får i snitt bara 77 procent av en manslön. Ensamma mammor – visar forskningen – drabbas också av särskild diskriminering. Och är man dessutom svart ligger man extra risigt till.

Fattigdomen, menar en utredare på Economic Policy Institute som tittat närmare på saken, är inte ett "äktenskapsproblem" utan i första hand ett arbetsmarknadsproblem. Därför är det troligt att "en anti-fattigdomsagenda som riktar in sig på förlusten av bra jobb, den

höga arbetslösheten och den växande fängelsepopulationen, skulle ha en positiv effekt också på äktenskapsstatistiken.”

Det några ser som symptom ser andra som orsaker. Och tvärtom.

Hur Tyrone resonerar kring de kausala sambanden får vi aldrig veta. När klockan blivit tio på kvällen och beckmörkret lagt sig som en filt över bussen sover han som ett barn i framstupa sidoläge på dubbelsätet.

Minst åtta timmar kvar till Chicago. Alla sover. Endast den vite mannen är vaken. Ny bok: *Min far hade en dröm*.

Vit eller svart – vad är Barack Obama? Med en mamma från Kansas och en pappa från Kenya är han en korsning. Ändå betraktas han som svart. För har man det svarta blodet i sig är det omöjligt att bli vit i USA. Man kan försöka, vilket många gör, men det är omöjligt att helt kliva över färggränsen.

Vissa vill i stället bli svartare. De är inte många, men de finns. Folk som söker ett rotsystem, en identitet och en större mening. Som Barack Obama.

Efter att ha växt upp med sin vita mamma och sina vita morföräldrar var det som om något saknades. Han kände sig inte som en riktig amerikan. Och då sökte han sig märkligt nog till det svarta Amerika; djupdök i jämlikhetskampens historia och begav sig till ”The promised land”.

Natten tar slut och solen bryter in genom bussfönstret. Tyrone vrider stelheten ur kroppen.

– *Man, that was a good nights sleep!*

Han tittar på mobilen och konstaterar att anslutningsbussen till Minneapolis redan har avgått.

– Då kan man ju glida runt ett tag och kolla in Chicago, säger han.

Genom framrutan syns en blänkande skyline med Sears Tower som en svart spira mot himlen. Bergets högsta topp.

– *Welcome to Obamaland!*

JR skjuter upp hatten och lutar sig bakåt i passagerarsätet. Gör sig redo att agera guide.

Orange t-shirt utan tryck, pilotbrillor, skägg i en cirkel runt munnen, axellånga svarta dreads och en grå hatt med ett rött-svart-grönt Afrika i fronten.

Vi har nyss lämnat högkvarteret på East 75th street i södra Chicago, där han berättat om sin kluvna bakgrund. Om pappan som jobbade för CIA och mamman som var medlem i Svarta Pantrarna. Vilket gav JR, eller Willie Fleming som han egentligen heter, en inblick i såväl systemet som rörelsevärlden.

– Jag valde rörelsen. Och nu finns det ingen väg tillbaka.

Han sysslade med hiphop i många år, byggde en studio, drog in unga svarta killar och tjejer i en annan cirkel. Sedan tog aktivismen över. Nuförtiden organiserar han folk. Folkbildar. Bildar folkfronter.

Han drar ner vindrutan, skriker "whats up Fran?", och en kille i keps svarar "whats up brother!" Här är man brother och syster med varandra, i alla fall om man är svart. Och det är nästan alla häromkring. På Chicagos South Side.

Här jobbade Barack Obama som "community organizer" på 80-talet. Det var här han "blev svart" och samlade byggstenar till sin politiska filosofi. Som nybakad jurist ville han göra något meningsfullt. Hjälpa folk. Organisera dem. Bryta mönster. Chicago var "Amerikas mest segregerade stad", konstaterade han. Här på södra sidan var populationen till över 95 procent svart, då som nu. South Side var i och för sig inte totalt depraverat på 80-talet, man kunde se en del individuella framsteg. Men mycket befann sig i sönderfall: "Affärerna och bankerna hade försvunnit med deras vita kunder" och den offentliga servicen hade gröpts ur, skriver Obama. Överallt övergivna hus, stängda butiker, spruckna gator och en brottslighet som fick folk att isolera sig.

Det har gått 25 år sedan dess. Hur har South Side förändrats?

– Ingen har investerat här på årtionden, säger JR. Området faller ihop: husen, skolorna, sjukvården. Det skärs ner på allt, lokaltrafi-

ken, utbildningen, stödet till ungdomar, och nu senast har ett gäng psykmottagningar och beroendecenter stängts igen. Folk får ingen hjälp, och så undrar man varför problemen ökar, varför brottsligheten bara blir värre och värre. Det är förbannat logiskt tänker jag, men alla tänker ju inte likadant.

Asfalten är full av hål. Som att köra på en norrländsk skogsväg om våren. Det som finns kvar av näringslivet är frisersalonger och en och annan ölsylta. Längs sidogatorna är vartannat hus förfallet. Inte som i Detroit. Inte än. Men mekanismerna är desamma: Industrierna har dragit, folk med resurser har dragit, köpkraften har dragit, skatpengarna har dragit och såväl politiker som medier har vänt bort blicken, åtminstone från grundproblemen.

Men en hel del har ändå hänt häromkring de senaste 15 åren. Faktum är att flera av Chicagos svarta områden har genomgått och genomgår en radikal omvandling. Men det vissa ser som en nödvändig statusuppdatering ser andra som ett brott mot mänskliga rättigheter. JR tillhör de senare. Och nu ska han visa en av brottsplatserna. Inte här på södra sidan, även om det dräller av dem också här, utan norr om citykärnan, norr om "The loop", där det för bara några år sedan fanns en stor fattig enklav insprängd i all rikedom.

Hålen i asfalten tar slut när South Jeffrey Boulevard övergår i South Lake Shore Drive. Vägen går förbi Grant Park, där Obama höll sitt segertal, och in på Michigan Avenue, "The Magnificent Mile", Chicagos berömda paradgata.

– *Welcome to Downtown Chicago!* Här rullar pengarna. Men inte ut till de fattiga.

När bilmotorn tystnar har JR kommit hem. Han bodde här för några år sedan, i Cabrini-Green. Känner alla i området, i princip.

– *Chuck Diesel! Whats up man?*

– *I'm good man, I'm good.*

Beigea tvåvåningslimpor i hästskoformation, barn som leker mellan husen, kvinnor som sitter på trappor, äldre män som spelar schack på trottoaren, unga killar som hänger vid staketet, medelålders män

som mekar med bilar. Alla är svarta. Bor man här är man svart. Och sannolikt fattig.

Så var det inte tänkt att bli. Förr låg det visserligen ett slumområde här, med arbetare som slet i fabrikena runtomkring, sjaskiga träkåkar och en moraliskt dekadent kultur som alstrade en rad sociala problem, ansågs det.

Det ville New Deal-erans sociala ingenjörer ändra på. Under andra världskriget sopade man bort slummen och byggde fräscha låghuslängor i stället. Senare fyllde man på med höghus. Allt var offentligt, i början byggt med höga tankar om att ge arbetare ett bättre liv – och förhoppningsvis en redigare och mer samhällstillvänd livsstil.

Tillsammans med New York gick Chicago i bräsch för satsningen public housing. Så småningom skulle man sitta på det näst största beståndet i landet: 43 000 lägenheter. Över 3 000 byggdes i det som kom att kallas Cabrini-Green.

Det funkade bra i början, åtminstone att döma av en boktitel som hanterar ämnet: *When public housing was paradise*. Standardlyftet var uppenbart, och Cabrini-Green var rentav ett integrationsexperiment. Här bodde 75 procent vita och 25 procent svarta en bit in på 50-talet.

Men det var då. Med tiden blev utopin en dystopi. Cabrini-Green och resten av USA:s offentliga bostadsområden förvandlades till fattighål. "Slummen" återvände. Och den var till 100 procent svart.

Cabrini-Green blev snart en magnet för reportrar som ville skåda den bottenlösa svarta fattigdomen i vitögat. Bland dem fanns den dåvarande korrespondenten Göran Rosenberg, som i mitten av 1980-talet samlade intryck till sin bok *Friare kan ingen vara*. Och i Cabrini-Green, "som förmodligen var farligare att promenera igenom än irakiska minfält i Kuwait", såg han "en kultur byggd på våld, droghandel, bidragsekonomi och ett totalt socialt och moraliskt sönderfall ... av extremt beroende och osjälvständighet".

Kanske hade det varit bra att läsa Kenneth B. Clark först, en psykolog som jobbade med Gunnar Myrdal: Massmedierna "penetrerar, ja till och med invaderar gettot genom en oupphörlig och oundviklig kommunikation, i huvudsak enkelriktad, och projicerar det vita

dominerande majoritetssamhällets värderingar, ambitioner, manér och livsstil."

Nuförtiden ser man inga irakiska minor här. Och om de nu finns agerar JR minröjare; hälsar på folk, skrattar, kramar om dem, introducerar journalisten. Eller har minorna desarmerats? Mitt på gatan står två svarta poliser och på en stolpe sitter en enorm övervakningskamera med vidvinkelobjektiv.

Cabrini-Greens dåliga rykte var inte grundlöst. Anblicken var knappast fager, och gängen, våldet och drogerna plågade de boende. Men medierna förstärkte ryktet genom att spinna på ett antal händelser, i alla berättelser samma: två poliser som dödades 1970, ett gängkrig som skördade elva dödsoffer 1981, en sjuårig pojke som sköts 1992 och en 13-årig flicka som våldtogs 1997. Och utifrån mediebildens diskuterade man vad som gått snett. Inte bara med Cabrini-Green, utan med public housing i allmänhet. Varför det svarta gettот fastnat i en spiral som, med Rosenbergs ord, pekade "rakt ner i helvetet".

Som ett eko av Moynihanrapporten kopplade Rosenberg problemen till en nedärvd mentalitet: "Slaveriet hade lärt dem att inte lita på starka familjeband. Statarlivet hade lärt dem att inte värdesätta rörlighet och uppåtsträvan. Var det att förvåna sig över om en del av de miljöer och de sociala mönster som hade utvecklats i det fattiga, svarta södern snart återfanns i storstädernas getton?"

Kanske inte, om man som Rosenberg undrar om det är "någon-ting som drar dem neråt", det vill säga slavmentaliteten, och inte om något samtidigt trycker dem neråt. Ovanifrån. Eller stänger in dem. Utifrån.

Allt har sin tid. Och analysen var tidstypisk. Under Reaganeran bytte journalister och akademiker glasögon och språk, hämtade inspiration från rational choice-teorin och behaviorismen, talade inte längre om fattiga utan om "underklassen". Inget hade förmått dra in denna "svarta underklass" i den "amerikanska drömmens kretslopp", konstaterade Rosenberg.

Underklassen kunde urskiljas på sitt "dysfunktionella beteende", menade de ledande teoretikerna Erol Ricketts och Isabel Sawhill,

och den inkluderade "alla som lever i områden med väldigt höga koncentrationer av vissa beteenden"; som skolavhopp, drogproblem, brottslighet, tonårsgraviteter, mammor på bidrag och "män i sina bästa år och vid god hälsa som inte finns i arbetskraften". Även boende i området som inte stämde in på kriterierna räknades till underklassen, eftersom de hur som helst exponerades för "en livsstil som inte främjar inträdet i det amerikanska samhällets huvudfåra". Underklassfolk levde i ett utanförskap, tänkte och betedde sig "avvikande" och förkastade majoritetens normer och värderingar. Och då, menade Ricketts och Sawhill, har man ingen "chans på den amerikanska drömmen".

Sedan 60-talet hade dessutom den svarta medelklassen växt. Fler var akademiker, företagare och politiker. Det fanns svarta filmstjärnor, idrottsstjärnor och popstjärnor. En del av dem stämde in i underklassanalysen. De hade ju tagit sig ut och upp, trots färggränsen. Så kanske fanns den inte längre. Kanske satt den mest i huvudet på svarta.

Alltså: Något hade gått snett just här, i Cabrini-Green, på grund av just de här människorna. I övrigt, i samhällets huvudfåra, var allt som det skulle.

I Rosenbergs baggage fanns också sociologen Charles Murray, som 1984 rönt framgångar i konservativa kretsar med *Losing Ground*, en vidräkning med välfärdsstaten. "Murray hävdade att de stora sociala programmen mot fattigdomen hade förvärrat problemen i stället för att lösa dem", refererar Rosenberg utan större invändningar. "Bidragen hade skapat apati och beroende i stället för initiativkraft, moralisk upplösning i stället för arbete, kärnfamilj och amerikanska drömmar." (Senare gjorde Murray sensation med boken *Bell Curve*, där han hävdade att en anledning till att så många svarta misslyckades i konkurrensen var att de hade lägre medfödd intelligens). Det var uppenbart, menade Rosenberg: Inga "goda intentioner" hade "kunnat förhindra gettots självdestruktion".

Var Cabrini-Green ett resultat av en självdestruktiv kultur som svarta släpat med sig från Södern, förstärkt av en progressiv elit som

inte förstod bättre? Eller fanns det andra orsaker, till exempel strukturella orättvisor i Chicago?

Redan på 80-talet vände sig en del akademiker emot sina kollegors moral- och beteendefixering och försökte studera "underklassen" med andra glasögon. Till exempel sociologen William Julius Wilson, som menade att den permanentade svarta innerstadsfattigdomen inte berodde på bristande arbetsetik, utan på arbetsbrist. När Chicagos kött- och stålindustri skruppnade ihop och försvann på 60- och 70-talet drabbades de svarta värst, och när den ekonomiska aktiviteten flyttade till förorterna kunde få svarta följa efter. Inte som ett utslag av rasism, enligt Wilson, utan för att många svarta helt enkelt saknade resurser att köpa sig ut. Och när fattigdomens onda cirklar dragit igång var det svårt att rubba dem.

Det fanns forskare som tvivlade på att "rasfaktorn" var ute ur bilden. 1993 bröt sociologerna Douglas S. Massey och Nancy A. Denton med underklassdebattens färgblindhet genom boken *American Apartheid*, där de konstaterade att Kernerkommissionens varning från 1968, om att Amerika gick mot "två samhällen, ett svart, ett vitt – åtskilda och ojämlika", hade blivit verklighet. Framförallt i form av en skarp boendesegregation. USA:s städer hade en vit ring och en svart kärna – inte av en slump, inte för att svarta ville det, och inte bara som en följd av marknadskrafter och klass; utan också på grund av det vita Amerikas ihållande ovilja att leva sida vid sida med det svarta. Afroamerikaner diskriminerades fortfarande av mäklare och banker, visade studierna, och när för många svarta flyttade till ett vitt område flyttade snart vita därifrån eftersom övertagandet sågs som ett hot.

Boendesegregationen, sammanfattade Massey och Denton, reproducerades ständigt "genom en rad tydligt fastlagda institutionella normer, enskilda beteenden och allmänna policys, med vilka de vita anstränger sig för att tygla den växande, svarta urbana populationen." Att slita sig från tyglarna låg som regel bortom många individers makt, menade Massey och Denton. Valfriheten var en lögn, en ideologi som slätade över ett i grunden uppdelat och ojämnt samhälle: en amerikansk apartheid. Inte lagstadgad som i Sydafrika, men med

liknande resultat, det vill säga ett samhälle där livschanserna avgörs av var i staden och med vilken hudfärg man föds. Särskilt eftersom resurser sällan omfördelas mellan lokalsamhällen i USA, vilket inte minst skapar ett väldigt ojämnt utbildningssystem.

Också ställen som Cabrini-Green var ett resultat av aktiv segregation, menade forskare som inspirerades av Massey och Denton. I Chicago uppfördes till exempel public housing mestadels i existerande svarta områden, eftersom lokalpolitiker stoppade projektering av "vit" mark. Och det som byggdes utanför, som Cabrini-Green, tömdes snart på vita som sökte förortslivet. Svarta låginkomsttagare hade däremot inte mycket annat att välja på än att låta sig lagras i slarvigt byggda höghus där finansiellt plågade stadsförvaltningar drog in på alltifrån sophämtning till polispatrullering.

Att beskriva USA som ett apartheidsystem kan verka överdrivet. Men inte i JR:s ögon. Han har nämligen levt i boendesegregationens skilda världar. Pappan tjänade bra med pengar och lyckades till slut köpa ett hus i den då nästan helvita förorten.

– Där fanns bara fem svarta familjer, och jag var tvungen att konfrontera rasism. Man säger att det var slut med sådant på 80-talet, men det är bullshit. Jag lärde mig en del annat också, hur skolsystemet finansierades av villaägarna, hur området kontrollerades. Varför det fanns möjligheter där och inte här.

När han var 16 år lämnade han förorten och flyttade till Cabrini-Green, där hans mamma bott ett tag. Precis som författaren Alex Haley sökte han sig tillbaka till rötterna. Och likt Obama ville han se vad han kunde göra för sina "brothers and sisters". Fast ändå inte som Obama. JR:s aktivism är av en annan kaliber, inte nödvändigtvis mer pricksäker, men mer radikal. Och för honom är det givet att fattigt folk inte är en moraliskt depraverad underklass.

– Visst, jag hade levt i en skyddad verkstad. Här tvingades jag konfrontera problem jag inte mött förut; våld, droger, folk som kämpade för att överleva, krigade om smulor. Det var en total chock. Men jag lärde mig hur det fungerar, varför problemen fanns. Att det handlade om resursbrist.

Men också om så kallat internaliserat förtryck. Att den som är underordnad tar till sig den överordnades världsbild, ser sig själv i maktens spegel. Det var precis den spegeln Svarta Pantrarna och andra radikaler ville spräcka, och inympa "black pride". Eller som James Brown sjöng: "We'd rather die on our feet. Than be livin' on our knees. Say it loud: I'm black and I'm proud." Det handlade inte om att försöka klättra över murarna och skita i alla som blev kvar, utan om en kollektiv rörelse för att bryta underordningen.

Ungefär så tänkte också JR. Att han måste leva bland de missgynnade, sporra dem att resa sig och kämpa. Så han gick in i motståndsrörelsen. Ställde sig i vägen för den konservativa kontrarevolutionen.

Högervridningen under 70- och 80-talet hade förstås också en partipolitisk gren, som fick sitt genombrott med Ronald Reagans valseger 1980.

Reagan behövde inga akademiska teorier för att forma en retorisk front mot välfärden. "Folk är trötta på slösaktiga välfärdsprogram och bidragsfuskare", konstaterade han. För många konservativa var fattigdomen närmast oamerikansk. Problemet med de fattiga var att de vägrat ta till sig arbetsetiken och kärnfamiljsidealet, och att ösa skattepengar över dem skulle bara göra folk ännu mer arbetsovilliga och familjefrånvända. Vad USA behövde var en moralisk uppryckning, och det skulle inte hända så länge "big government" låg som en blöt filt över samhällskroppen, så länge regleringar och välfärds-system kvävde marknadens och individens initiativkraft.

"Staten är inte lösningen på problemet; staten är problemet", deklarerade Reagan i sitt installationstal. Och det var inte armén, polisen och fängelserna som ansågs problematiska, utan den välfärdsstat som byggts upp sedan New Deal. Och så inleddes det som kallats "war on welfare", kriget mot välfärden. Många "program" avslutades och en hel del fattigvård överläts till kyrkor och välgörenhet. Fler och fler nekades bidrag, medan kravet på att söka jobb stärktes. Den konservativa arbetslinjen, som kallades "workfare", fick fotfäste. Reagan ville egentligen kapa mer i välfärden; men mötte hårt motstånd när

han gav sig på de generella systemen Social Security och Medicare. Det var enklare att skära i de delar av välfärdssystemet som var besvärsprövade, som majoriteten inte ansåg sig ha nytta av.

Vad hände med fattigdomen? Inte mycket. Den hade ökat under krisen i slutet av 70-talet och ökade ännu mer i början av 80-talet. Sedan minskade den lite när ekonomin återhämtade sig, för att sedan vara tillbaka på samma nivå igen i början av 90-talet. Och vid det laget hade kriget mot välfärden övergått i något som snarare liknade ett krig mot underklassen. "På 90-talet", skriver historikern Walter I. Trattner, "hade de fattiga ersatt kommunisterna som Amerikas främsta fiender".

Dödsstöten mot "welfare" gavs inte av en republikansk president, utan av en demokratisk; i och för sig frampressad av en republikansk kongress med Newt Gingrich i spetsen. Men Bill Clinton var märkbart stolt när han undertecknade *Personal Responsibility and Work Opportunity Reconciliation Act* 1996. Reformen innebar "slutet på bidragssystemet som vi känner det" sa han. Viktigast av allt var att den var "tough on work", att "grundläggande värden som arbete, ansvar och familj" främjades. Nu förstärktes arbetslinjen; folk fick inte bidrag mer än två år i rad, aldrig längre än fem år under en livstid, och nivåerna sänktes rejält. I samklang med en något höjd minimilön och en förlängning av jobbskatteavdraget (Earned Income Tax Credit) skulle det nu "löna sig att arbeta för fler amerikaner".

Blev det en lyckad reform? Det beror på hur man ser det.

I början verkade det faktiskt som att många så kallade "welfare moms" fick jobb, mycket tack vare en boomerande ekonomi. Men vad var det för jobb? Författaren Barbara Ehrenreich skrev boken *Bar-skrapad* i reformens svallvågor och visade upp en värld där arbetsetiken segrat men människovärdet förlorat; där kvinnor tvingades lämna barnen till släktingar och vänner och sedan saxa sig fram mellan tillfälliga jobb med skitlöner och obefintliga förmåner. Samtidigt blev de av med bostadsbidrag, matbidrag och sjukvård. På det stora hela en förlustaffär.

Antalet som fick bidrag stötdök visserligen, men inte fattigdomen.

Mellan millennieskiftet och finanskrisen ökade tvärtom antalet som inte nådde upp till fattigdomsgränsen med sex miljoner, eller 1 procentenhet. Mellan 2007 och 2010 föll ytterligare nio miljoner genom golvet, en ökning från 12,5 till 15 procent. Rent numerärt har USA:s fattiga aldrig varit så många som i dag. Strax ovanför gränsen lever dessutom många miljoner "near poor" som det kallas, en grupp som vid en utebliven löneökning eller en tids sjukdom blir fattiga.

Mest iögonfallande är kanske att nästan en fjärdedel av alla amerikanska barn räknas som fattiga – jämfört med mindre än en tjugondel av barnen i Sverige. Och barnfattigdomen är särskilt utbredd bland svarta och latinamerikaner.

Ingenstans i den utvecklade världen är de offentliga välfärdssystemen så nerbantade och strikta som i USA, och ingenstans är fattigdomen så utbredd och djup. Särskilt inte bland folk med jobb. I USA är en exceptionellt stor andel av befolkningen "working poor" – fattiga samtidigt som de arbetar. Och det finns ett samband. I en internationell jämförelse drar tre forskare – David Brady, Andrew S. Fullerton och Jennifer Moren Cross – slutsatsen att "risken att vara arbetande fattig är mycket lägre i en generös välfärdsstat" och att "det inte finns några bevis för att en generös välfärd motverkar anställningsbarheten". Välfärdsstaten verkar tvärtom "reducera andelen arbetande fattiga, utan några negativa effekter på sysselsättningen".

Den konservativa revolutionen – eller om man så vill den nyliberala – gick in för att disciplinera de fattiga med moralpiskor och morötter. Rycka undan madrassen som de slöt på och pressa ut dem på arbetsmarknaden. Göra dem till en del av den fria marknadsekonomin som antogs fördela tillväxtens frukter rättvist, och till en del av ägarsamhället som skulle främja ansvarstagande och individuell frihet.

Det gick inte särskilt bra. Inte om syftet var att minska fattigdomen. Inte heller om man ville skapa en stabil ekonomi. För man kan ju – som nationalekonomen Raghuram Rajan – se såväl Clintons som Bushs order om att frigöra kreditgivningen som en slags ersättning för en nerbantad välfärdspolitik. Rajan kallar taktiken "låt dem äta

krediter". Fattigt folk fick med andra ord lån i stället för bidrag – vilket bäddade för bolånebubblan.

Sedan kom krisen och massarbetslösheten, och alla propäer om arbetsetik och personligt ansvar framstod plötsligt som obsoleta.

Men det fanns ju en plan B. Om allt annat misslyckades kunde man alltid ta fram rivningskulan. Och just den planen hade redan några år på nacken.

JR tänder en cigg, går några meter tills gatan tar slut och pekar mot en serie nybyggda fräscha "town houses" omgivna av små träd.

– Där stod höghusen. 24 stycken. Över 3 000 lägenheter. *All gone*. Först lät de allt förfalla, och de senaste tio åren har de rivit hur mycket som helst. Inte bara här i Cabrini, utan i hela Chicago. Nu är det "mixed income" som gäller.

Ungefär som i New Orleans alltså. Eller snarare precis som i New Orleans. För allt är en del av ett större mönster, en del av Washingtons omvandlingsplan.

Redan i början av 90-talet sjösatte Bill Clinton HOPE VI, ett program för "utveckling" av public housing. Man skulle göra sig av med problemhårdarna. Inte primärt genom att sälja husen som man gjort i Sverige, utan genom att riva och bygga nytt. Målet var att skapa "blandade bostadsområden", med bostadsrätter, lägenheter med marknadshyror och skattesubventionerade lägenheter om vartannat.

Chicago blev skyltfönstret. I mitten av 90-talet föll de första husen, och vid millennieskiftet konkretiserades allt i *Plan for Transformation*, av Chicago Housing Authority beskrivet som "den största och mest ambitiösa omvandlingen av offentliga bostäder i USA:s historia". Nu skulle underklassen botas. Eller som borgmästaren Richard M. Daley sa: "Jag vill omvandla deras själar".

I Cabrini-Green är själavården nästan fullbordad. Fyra låghuslängor står inspärrade bakom höga stängsel i väntan på demolering. Tanken var att de skulle sparas. Men man kan ju ändra sig. "Fickor av fattigdom i utkanten av det blandade bostadsområdet gör det mycket

svårare att skapa nya normer", förklarade Julia Stasch, en av arkitekterna bakom *Plan for Transformation*.

JR kallar det "Plan for Devestation", planen för ödeläggelse. Han är en av ledarna i en allians av lokala motståndsgupper. De har bråkat, ställt sig i vägen och dragit hit FN-folk och journalister för att få upp omvärldens ögon.

– Vi har försökt vända på debatten. För det handlar egentligen inte om att lyfta fattiga områden, utan om en kombination av etnisk och ekonomisk rensning. Titta bara var vi befinner oss. Cabrini-Green ligger mellan några av USA:s rikaste områden. Bra transporter, nära till allt. Helt enkelt för bra för att ockuperas av fattiga.

Förr gick de välbärgade flyttlassen inifrån och ut. De senaste två decennierna kan man se en omvänd rörelse. Det brukar kallas gentrifiering. Klassamhällets övre skikt strömmar in i en stadsdel, tar med sig köpkraft och investeringar, området fräschas upp samtidigt som lägenhetspriser och hyror skenar vilket gör att låginkomsttagare stängs ute. Området är därmed statushöjt, kommersiellt gångbart, med ett skönt uteliv. Normalt är det en rätt fredlig process, driven av osynliga marknadsmekanismer. Men gentrifiering kan också vara radikal och våldsam. Man kan riva, omplacera fattiga och bygga för höginkomsttagare i stället; inom loppet av ett par år. Och allt kan genomföras av den nya tidens sociala ingenjörer: privata företag.

– Man privatiserar, ger ansvaret till bankintressen och storföretag, säger JR. Då kan alltid politikerna hävda att det inte är deras fel. Andra regler, andra lagar styr. Den privata marknadens. Och där tillåts vad som helst, till exempel fördrivning av 80 procent av de boende. Samtidigt får företag lukrativ mark att exploatera. Så både politikerna och kapitalet vinner på samarbetet.

Bara drygt 2 000 av de 26 000 som "omplacerats" från public housing i Chicago har kunnat flytta till de nya blandade bostadsområdena. Endast 400 från Cabrini-Green av knappt 15 000 som bodde här. Och det är inget olycksfall i arbetet. Det uttalade syftet med HOPE VI, en akronym för Housing Opportunities for People Every-

where, var nämligen att de flesta som bott i public housing skulle få en "voucher", en slags huspeng, så att de kunde hyra in sig på den privata marknaden. Strategin ansågs briljant: nu skulle underklassområdena luckras upp och de fattiga integreras på annat håll.

Det finns dock ett problem. För det är förstås inte säkert att man får ett jobb, en karl, eller ens ett hem bara för att man drivs bort från underklassområdet. Vad tillhör man i så fall? Är man bara fattig då? En av de osynliga? Är det bättre? JR berättar att många har hamnat i händerna på slumvärdar.

– De tvingas bo i nergångna kyffan med trasiga golv och råttor, ofta utan elektricitet. En del bor på härbärgen. Andra lever i villor som ägs av bankerna. Och folk kan kickas ut när som helst. Det händer hela tiden.

Studier som gjorts bekräftar bilden. De visar också att segregationen är intakt. Chicagos inre har visserligen tömts på 180 000 svarta de senaste tio åren, en stor del av dem från offentliga bostäder, men de allra flesta har hamnat i områden där många svarta redan bodde, längre söderut.

– Man drev bort en hög med fattigt folk från public housing till områden som var rätt okej, som inte hade så hög kriminalitet. Svarta medelklassområden. Och nu har brottsligheten exploderat just där. Gissa varför!

Resultatet av omvandlingen är alltså bara att fattigdomen har kasats om. Hur de styrande än anstränger sig verkar inget råda bot på underklassen.

Men JR har förstås en alternativ plan.

– Om man ska kunna göra något åt fattigdomen måste man göra något åt rikedom. Varför inte tvinga folk från vita villaområden att bo någon annanstans. He, he. Nej, det kommer förstås inte att hända.

I boken *Jämlighetsanden – därför är mer jämlika samhällen nästan alltid bättre samhällen* försöker de brittiska forskarna Richard Wilkinson och Kate Pickett räta ut orsakssambanden. Fattigdomen är omöjlig att förstå frikopplad från rikedom, konstaterar de. Även det så

kallade "underklassbeteendet" kan härledas till klyftorna. "Problem som är vanligare längst ner på den sociala stegen är mer frekventa i samhällen med större ojämlikhet", skriver Wilkinson och Pickett. Och de famlar inte i mörkret, utan tar hjälp av jämförbar statistik; ställer graden av ojämlikhet i olika länder mot en rad sociala problem. Och sambandet är tydligt: där inkomstklyftorna är som störst är problemen som värst. Det spelar nästan ingen roll hur rikt landet är på totalen, hur högt BNP per capita är. Det hänger på fördelningen.

USA har större inkomstklyftor än alla de 21 länder som ingår i studien, och har samtidigt flest mord, flest fängslade, flest mentalsjuka, flest tonårsgraviteter, flest drogberoende och så vidare, allt förstas relaterat till folkmängden. USA seglar som en ensam prick längst upp i högra hörnet på den sammanfattande grafen "Index för hälsorelaterade och sociala problem." Sverige ligger för övrigt näst bäst till efter Japan, längst ner till vänster. Dessutom har ojämlikare amerikanska delstater som Louisiana, Alabama och Mississippi fler sociala och hälsorelaterade problem än mer jämlika.

Ju större ekonomisk ojämlikhet, desto skarpare blir också segregationen. De senaste decennierna har inkomstklyftorna ökat rejält i USA, liksom den geografiska sorteringen. Fattiga lever med fattiga, rika med rika. Fattiga för att de stängs inne, rika för att de stänger in sig. Det finns grindsamhällen för välbärgade överallt i Amerika – privata getton med stängsel, vakter och övervakningskameror. De uppstod under Reaganåren, och numera beräknas sju miljoner amerikanska hushåll leva muromgärdat.

Jämlikhetsanden och en rad rapporter visar dessutom att USA har sämre social rörlighet än många andra länder. 43 procent av alla som växer upp i den fattigaste femtedelen av befolkningen blir kvar där som vuxna. Faktum är att den amerikanska drömmen om att klättra är mer levande i Sverige, där 25 procent fastnar i den nedersta femtedelen. Wilkinson och Pickett relaterar också detta till ojämlikheten och drar slutsatsen att "större inkomstskillnader tycks få den sociala strukturen att stelna och minskar möjligheterna för en social rörlighet uppåt".

Uppåt rörelsen är dock vanligare bland vita än bland svarta ame-

rikaner. Enligt Economic Mobility Project gör bara hälften av alla svarta som växer upp i den nedersta femtedelen en ekonomisk klassresa; och då tar de sig som regel bara ett pinnhål. Bland vita tar sig en tredjedel upp från botten, och då något högre. Det skulle kunna tas som intäkt för Moynihans slavmentalitetsteori, för att USA:s usla siffror till stor del beror på många svartas ovilja eller kulturella oförmåga att fånga den amerikanska drömmen. Men man kan förstås också se skillnaden som ett resultat av boendesegregation, sämre skolor, diskriminering, brist på nätverk och nedärvda resurser, vilket Wilkinson och Pickett gör. Andra skulle säga att den strukturella rasismen och klassamhället förstärker varandra.

Ojämligheten verkar inskränka många amerikaners livschanser. Kanske är det därför den amerikanska drömmen är en så central del av USA:s ideologiska och mentala landskap? För att friheten bara är halv. För att inget är givet, och för att det behövs något som pumpar upp optimismen och självförtroendet och får folk att anstränga sig trots bakslagen som kommer längs vägen.

Det krävs nämligen en hel del av den som vill röra sig uppåt i ett samhälle där avståndet mellan stegpinnarna är stort, säkerhetslinorna är svaga och skydds nätet ihåligt; där minsta snedsteg gör att man faller till marken. Något som David K. Shipler utvecklar i *The Working Poor*: "Att bryta sig ut ur och skapa ett betryggande avstånd till fattigdomen verkar kräva en perfekt uppställning av gynnsamma omständigheter", liksom en stor portion "mod och självförtroende".

Det är möjligt att den sociala rörligheten hade varit ännu sämre utan drömmandet. Och kanske skulle fler svarta röra sig uppåt om de bara trodde att det gick. Tyvärr talar dock en del emot den slutsatsen. En nylig undersökning genomförd av Economic Mobility Project visar till exempel att bara 31 procent av de svarta tvivlade på att de skulle "nå den amerikanska drömmen" under sin livstid, ungefär samma andel som bland vita. Samtidigt är avståndet mellan dröm och verklighet längre för svarta: bara 16 procent av afroamerikanerna i undersökningen tyckte att de redan hade realiserat drömmen, jämfört med 40 procent av de vita.

Bilden av USA som ett land med samma möjligheter för alla framstår som en myt – och myter kan både överskyla och förstärka verkligheten. För om alla påstås kunna ta sig uppåt för egen maskin, om ett samhälle beskrivs som en jämn spelplan där den som kämpar bäst också vinner mest, så får de gynnade en attraktiv förklaring till sin framgång medan de missgynnade skuldbelägger sig själva i stället för att kräva en jämnare spelplan.

Med ojämlikheten, menar Wilkinson och Pickett slutligen, följer också "klassfördomar". Över- och medelklassamerikaner tenderar att blicka ner på fattiga med förakt och se deras situation som ett resultat av en självvald livsstil. Och med det följer diskriminering och en ovilja att utjämna klyftorna, vilket i sin tur spår på de sociala problemen bland fattiga – och så blir fördomarna bekräftade. Det liknar den rundgång som Gunnar Myrdal såg i sydstaterna under rassegregationen, där den vita befolkningens fördomar och de svaras sociala situation ömsesidigt orsakade varandra, som han beskrev det. Och det kan ju tänkas att en del av det rasistiska tankegodset har överlevt sedan dess och vävts ihop med klassfördomarna till en duk där framförallt fattiga svarta utmålas som en oförbätterlig underklass.

Hur kan i så fall rundgången brytas? Hur kan 2000-talets amerikanska dilemma få sin lösning?

Det enda rimliga, menar Wilkinson och Pickett, är att krympa inkomstklyftorna. Och sett till erfarenheten från andra länder finns det två vägar att gå: "en där man använder skatter och transfereringar för att omfördela inkomster från rika till fattiga, och en annan som går ut på att uppnå mindre skillnader i marknadsinkomsten innan omfördelning." Och de utesluter inte varandra; tvärtom.

Vad kan ingå i en sådan kombo? Full sysselsättning, starka kollektivavtal, högre minimilön, en utjämnande skola, generell välfärd och aktiv omfördelningspolitik är några möjliga komponenter. Och kanske en genomtänkt strategi för att motverka diskriminering och boendesegregation.

Men går det att skapa en majoritet för en sådan politik i USA?

Kriser kan förstås slita upp luckor och göra förändring möjlig. Liksom rörelser. Och karismatiska ledare. Som en King, eller en Obama.

Den 4 april 1968 slocknade den amerikanska drömmen på ett motellrum i Memphis. Dagen efter skrek tiotusentals svarta Chicagobor ut sin besvikelse och vrede mot det vita Amerika. Byggnader sattes i brand, fönster krossades, armén kallades in, elva dog och 140 skadades. Likadant i över hundra andra städer. Vad hjälpte det att Martin Luther King en gång sagt att "livet är en pågående berättelse om krossade drömmar", att det gäller att fortsätta framåt ändå. För nu var drömmen död. Stendöd.

40 år senare återuppväckte Barack Obama drömmen genom att lägga sig som en bro över rasklyftan. Och i Grant Park i Chicago gav han sitt förenade folk ett löfte, ungefär det som Martin Luther King gav de strejkande sanitetsarbetarna i Memphis: "Vägen framför oss är lång. Vår klättring kommer bli brant. Vi kanske inte når dit på ett år eller ens på en mandatperiod, men Amerika – jag har aldrig varit mer hoppfull än jag är i kväll om att vi kommer att nå dit. Jag lovar er – som ett folk kommer vi nå dit."

Valsegern blev en förlösning, ett sprakande känsloutbrott. Chicagos svarta vällde ut på gatorna. Och den här gången skattade, grät och sjöng de: "Aint no stoppin us now", "We are a winner", "It's been a long time coming, but I know a change gonna come, oh yes it is". Många befann sig redan i det förlovade landet. Allt som varit någon annans hade nu också blivit deras.

Hundratals intervjuade afroamerikaner sa till världens nyhetsmedier att de aldrig hade vågat hoppas att en svart man skulle bli president under deras livstid. Men nu hade det hänt. Ett folk som väntat i 150 år hade nått högre än de någonsin trott sig kunna nå. Plötsligt tycktes alla gränser utsuddade, alla sår läkta. Rösträtten verkade till slut ha drivit fram en avgörande förändring.

Det upplevdes som en historisk brytpunkt. Inte bara bland svarta. Dagen efter Obamas installationstal i januari 2009 menade, enligt

en opinionsundersökning, 69 procent av amerikanerna att Martin Luther Kings vision nu hade blivit verklighet, dubbelt så många som ett år innan.

Jämförelserna mellan King och Obama gjordes om och om igen, ofta i gammaltestamentliga termer. King var Moses, profeten och frihetskämpen som ledde sitt folk ur fångenskap, delade havet, gick upp på berget, såg det förlovade landet och dog. Obama var Josua, ledaren som tog vid, som tog folket till det förlovade landet och byggde en multietnisk nation. Faktum är att Obama själv använde liknelsen i ett tal i Selma i Alabama 2007, där han också uttryckte tacksamhetskuld till de äldre kämparna: "Jag är här för att någon marscherade. Jag är här för att någon offrade sig. Jag står på jättars axlar."

Obama rotade sig tidigt i den svarta jämlikhetsskampen, såg sig som ett resultat av rörelsen som sattes igång med bojkotten i Montgomery. Han förstod vad det betydde. Och han förstod samtidigt svartas frustration över att färggränsen fanns kvar, att skillnaderna bestod, trots tidigare generationers kamp mot slaveriet, Jim Crow och allsköns rasism och diskriminering.

Men han distanserade sig samtidigt från dem som hävdade att det aldrig skulle gå att läka landet, att den vita rasismen var obotlig. Den inställningen ökade bara splittringen, enligt Obama. Han trodde precis som Martin Luther King att klyftan kunde överbryggas, att Amerika kunde förverkliga det sanna innehållet i sin trosbekännelse, att historiens båge till slut skulle böja sig mot rättvisa, att den amerikanska drömmen inte bara var en myt. För vad var hans egen berättelse om inte en amerikansk dröm. Med en kenyansk pappa, en svart fru och en släkt med folk från alla jordens hörn var han en rätt osannolik senator, och en ännu mer osannolik presidentkandidat. Ändå stod han där, som ett levande bevis på att USA hade förändrats. Att landet *kunde* förändras.

Det skulle förstås inte ske automatiskt, utan bara gå om amerikanerna lyckades kliva över en rad olika gränser och se sig som ett folk. Om alla som ville se ett annat Amerika, ett mer rättvist och rentav mer jämlikt land, slöt sig samman, då kunde blockeringen hävas och

förändring bli möjlig. Och i sig själv, i sin kandidatur, såg han den förenande faktorn. En helare.

Kring Obamas person, retorik och politik byggdes en multietnisk allians. Och det gick. Bron höll. Åtminstone fram till valdagen. Obama fick 95 procent av de svartas röster, 66 procent av latinamerikanernas och 62 procent av asiatamerikanernas. Men också 43 procent av det vita Amerikas röster.

Hade det gått utan krisen? Om George W. Bush inte satt sprätt på Republikanernas förtroendekapital? Om inte också miljoner vita arbetar- och medelklassamerikaner känt marken gunga under fötterna och längtat efter förändring, vilken som helst, bara inte samma skit som förut? Kanske inte.

Men något hade väl ändå förändrats som gjorde att det som varit en vild fantasi ett par decennier tidigare nu hade realiserats. Vad?

Kanske hade färggränsen suddats ut så mycket att tiden helt enkelt var inne. Vissa hävdade det. Andra tvivlade. Särskilt efteråt, när den nästan helvita Teapartyrörelsen dök upp, när plakat som "Obama, go home to Africa" började cirkulera lite här och var och när stödet för Obama raskt föll till nära 30 procent bland vita. "Det borde ha stått klart från början", skriver Randall Kennedy i *The persistence of the color line*, "att något så djupt rotat som amerikanska rasfördomar... inte bara hux flux skulle försvinna, trots all den välvilja Obamas läger lyckades uppbringa."

Det verkade samtidigt svårt att reda ut vilken typ av fördomar, för att inte säga hat, som egentligen sporrade Teapartyrörelsen, som drev den stormande oppositionen mot Obama. Var det mot fattiga? Mot svarta i allmänhet? Eller kanske mot liberaler av alla färger? Mot den nya majoriteten?

I just det sista hittar man antagligen en central förklaring till Obamas seger. USA hade förändrats också demografiskt. Färgade slavättlingar och invandrare från alla världens hörn som råkar ha mörkare hudfärg bildar snart en majoritet av befolkningen – och tillsammans med progressiva och liberala utgör de en potentiell politisk lösning på det amerikanska dilemma.

För JR öppnade Obama en lucka. Och det verkade som om allt var möjligt.

– *Shit*, du skulle ha sett mig under kampanjen, utbrister han. Jag var helt galen, jobbade dag och natt. Helt ideellt. Jag fick tretton biljetter till installationen i Washington som ersättning, tog med mig tolv hiphopsnubbar. Vi var helt höga på killen. Ville vara med och forma historien. Förändra världen.

För det var väl det Obama lovade dem? Att de kunde göra det tillsammans. Att det fanns ett annat stråk i den amerikanska historien: den gemensamma vandringen uppför berget. Och de följde sin ledare till toppen. Men väl där fann de bara ett stup. Så det var bara att vandra ner igen och börja om.

– Obama har inte bara svikit oss, han har kastat oss under en buss. Han trissade upp förväntningarna, vi hoppades så mycket. Och vad fick vi för det? Visst, det var kris, och han har tvingats hantera mycket skit. Men ändå, han kunde gjort mer när chansen fanns. Och nu är det för sent. Han har tappat kontakten med gräsrotterna. Det finns förstås två sidor också av det myntet. Vi trodde att en person kunde fixa det här. Att "vi" bara sträckte sig fram till valnatten. Antagligen hoppades Barack att engagemanget skulle fortsätta, att rörelsen skulle överleva valet, men det blev inte så.

Vad gör rörelsen nuförtiden då? I Chicago protesterar åtminstone en del mot Obamas före detta stabschef Rahm Emanuel som vann borgmästarvalet 2011, och som gått fram hårt för att kapa utgifter och skära ner.

– Här kan man inte ens skylla på Republikanerna. Det är en demokratisk stad. Och det gör ingen skillnad. Bägge partierna styrs av bankerna och storföretagen. Obama släppte ju in halva Wall Street i Vita huset. Där någonstans tog vår vänskap slut. Och när han gick vidare med privatiseringen av public housing, då högg han mig inte bara i ryggen, han högg mig i hjärtat!

Varken Obama eller Rahm Emanuel har velat ändra på HOPE VI eller Plan for Transformation. Obama har tvärtom drivit på privatiseringen, frigjort mer pengar till omvandlingen. Med samma riktlinjer.

Så det kanske inte är så konstigt att JR känner sig kastad under en buss. För honom är allt nästan för sent. Åtminstone vad Obama beträffar.

– *Shit, if he wins man, that's his ass.* Då är det upp till bevis. Om han förlorar kan han ju alltid säga "jag hade lyckats bättre om jag haft fyra år till". Men om han får fyra år till, och inget händer, då tycker jag synd om Amerika.

Men vad säger andra? De som inte har en svart panter i blodet? Som inte har läst in sig på kapitalets exploatering av allmänningar? Gettots kvarvarande invånare? De som är fattiga i Obamas skugga?

JR tänder en ny cigg. Rör sig mellan husen. Och till alla säger han samma sak:

– *Hey*, den här journalisten vill veta vad du tycker om Obama.

Alla reagerar som om han just ställt jordens dummaste fråga. Självklart gillar de Obama. Oavsett ålder, oavsett kön, blir svaret ungefär detsamma: "I like him, man. He's doing a good job." Och de är inte unika. I Gallups "approval ratings" är stödet för Obama fortfarande urstarkt bland afroamerikaner.

Det svarta Amerika har åkt på smäll efter smäll sedan 2008: arbetslösheten är skyhögt, medianlönen har sjunkit och nästan en fjärdedel av alla svarta husägare har förlorat sina hem. Tiotusentals afroamerikaner faller från medelklassen ner i fattigdom. Och här i Cabrini-Green ska de redan fattiga snart vräkas. Men de dissas inte presidenten för det. Tvärtom, de uttrycker sitt fulla stöd. Det kan framstå som självbedrägeri, men blir mer begripligt om man tittar på andra siffror. Opinionsundersökningar visar nämligen att även svarta är missnöjda med ekonomin, och samtidigt har andelen som tycker att "rasrelationerna" är goda sjunkit från 60 till 40 procent på ett par år.

Enligt JR är det inte så komplicerat. Fattiga svarta stöttar inte Obama för att han levererat resultat eller för att de gynnats av politiken som förs, inte heller för att de hoppas på stora resultat framöver. Utan för att Obama är den han är. En "brother". Och som Obama själv sagt: "I am my brothers keeper."

– Han är USA:s första svarta president. Så enkelt är det.

Även om många fattiga svarta har drabbats av politisk sorg, så ger de inte Obama skulden, utan de andra. Högern. Systemet. Det som satte stopp för förändringen. Folk litat på Obama, har förtroende för honom, att han gör vad han kan. Efter att ha fått så lite under så långt tid är de helt enkelt glada att ha någon i Vita huset att identifiera sig med, någon som ser dem som jämlikar, även om han inte lyckats eller ens velat förändra deras prekära situation.

När Obama tog jobb som community organizer på 80-talet hade Harold Washington just valts till Chicagos första svarta borgmästare. Stadens afroamerikaner hade väljt till valurnorna, berättar Obama, "präster och gängmedlemmar, unga och gamla". Resultatet blev margert, åtminstone för de svarta. Ändå hade många en bild av Harold Washington på väggen. Obama försökte förstå varför och kom fram till att Washington hade gett folk en ny uppfattning om sig själva; att "han kom med ett erbjudande om kollektiv frälsning".

Kanske är det just vad Obama erbjudit Amerikas svarta: frälsning. Inte så mycket på det politiska planet som på det personliga. Obama sade: Jag är den amerikanska drömmen inkarnerad, och den som tror på mig ska aldrig bli drömlös. Och man överger inte frälsaren, även om översteprästerna och mobben hänger upp honom på korset. Särskilt inte då.

Juridikprofessorn David Wilkins menar att Obamas president-skap har "förändrat själva uppfattningen om vad som är möjligt för alla svarta barn i Amerika. Det är en sak att *säga* att varje liten pojke eller flicka kan växa upp och bli USA:s president, men det är något helt annat att *se* en svart president agera på världsscenen". Och han är inte ensam om att lyfta fram detta.

Under valrörelsens sista veckor hösten 2008 cirkulerade en dikt bland Amerikas svarta: "Rosa satt så att Martin kunde marschera. Martin marscherade, så att Obama kunde springa. Obama springer så att våra barn ska kunna flyga."

Obama nådde till toppen av berget. Visade att det gick. Att det

finns en väg upp, även om den är lång och klättringen brant. Att alla har en chans.

Räcker det för att alla ska nå det förlovade landet? Sannolikt inte. Men själva tron på att det är möjligt är en röd tråd i den amerikanska drömväven.

I ett av sina berömda tal, den gången med det svarta USA som adressat, menade Obama att det är viktigt att lära sina barn att även om de kanske kommer möta orättvisor och diskriminering i sina liv, "så måste de alltid tro att de kan skriva sin egen berättelse". Att de kan forma sitt eget öde.

Så länge man tror finns det hopp. Överger man tron är man hopplös.

– Jag älskar honom. Han är den bästa president man kan ha!

I en lägenhet i New Orleans kan Stephanie Mingos dotterson inte slita blicken från bilden på väggen. Han heter Najeh, är tio år, har dreads på huvudet och en basketboll i famnen. På väg ut. Men när främlingen undrar vad han drömmer om, vad han vill bli när han blir stor, sätter han sig och berättar att han helst vill bli basketproffs, om han får välja.

– Jag vill bli den nya Michael Jordan, jag har ett bra skott, kan några moves och jag kan nästan dunka.

Och så hoppar han ur soffan, dribblar mellan benen, gör en skott-rörelse. Ett stort leende. Applåder.

– Jag skulle inte ha något emot om du blir Michael Jordan, säger Stephanie, och ser uppföstrande på sitt barnbarn. Men om du måste välja ett *riktigt* jobb då?

Då blir han gärna läkare, eller advokat. Som den stora förebilden: Obama.

– När han gick på Harvard gjorde han sin familj glad. Och tänk var jag kan gå. Princeton, Yale, kanske till och med på samma universitet som Obama.

Hänger inte sådant på vad man har för bakgrund? Är det inte

oerhört dyrt? Avgifterna till universiteten har skenat de senaste åren, samtidigt som det statliga stödet gröpts ur. Och statistiken visar att bara 10 procent av de som tar sig in på USA:s 146 toppuniversitet kommer från den undre halvan av klassamhället – bara 3 procent från den nedersta femtedelen.

Men Najeh hoppas på stipendium, och Stephanie håller inget för otroligt. Han klarar sig bra i skolan, intygar hon. Han är smart för sin ålder, ett ess i matte, tecknar som en 20-åring och älskar engelska. Och oddsen kan väl förbättras om man får bra hjälp hemifrån och kämpar. Titta bara på Obama.

– Tror han växte upp på någon ö någonstans, säger Najeh. Han var också fattig!

– *Min* typ av fattig? undrar Stephanie.

Nej kanske inte så fattig, men inte rik. Han var inte rik. Men Stephanie har ändå en mer kluven inställning till Obama.

– Jag röstade inte på honom i primärvalet. Jag röstade på Hillary, självklart, hon är ju kvinna precis som jag. Och jag gillade hennes idéer. Obama har också rätt bra idéer. De skäller på honom, men det har nog inte varit lätt, med ekonomin. Men jag älskar honom inte, ibland när jag ser honom på teve säger jag rakt ut: *shut your ass up!*

Särskilt sedan Obama besökte Columbia Park för ett par år sedan – samtidigt som Warren Buffett – och lät sig guidas runt i det nya mönstersamhället. Då stod Stephanie och dussintals andra före detta boende utanför med plakat och sjöng klagovisor, försökte få USA:s första svarta president att förstå att det inte var de, de fattiga, som var problemet, utan de andra. Som bestämmer allt.

Men han ville inte lyssna. Vägrade träffa dem. Log bara inför kamerorna. Som en del av mönstret. Som en av de andra.

– Jag vet inte, jag tror inte det spelar någon roll vem som vinner valen. Det blir ändå ungefär likadant. Åtminstone för såna som mig.

Huset hon bor i kommer i alla händelser rivas. Det är redan klubbat. Och ingen frågade vad hon ville. För sådant avgör inte människor som hon.

Ett tag försökte Stephanie förmå folk i området att bry sig. Men

det gick inte att bygga solidaritet. Som om folk redan hade gett upp.

– Det finns ingen gemenskap här, inte som i St. Bernard. Hälften av lägenheterna står ju tomma, och det här är det fattigaste området, det sorgligaste. Många barn har inte någon som vägleder dem, så de börjar langa och stjäla.

Men vart tar hon själv vägen när allt faller? Vad gör hon av familjen? Stephanie tänker efter och ler så att guldanden i överkäken glittrar.

– Min dröm är att på något sätt kunna köpa ett eget hus. Jag vet inte hur, men jag vill det. Ibland sluter jag ögonen och lever i en annan värld, en värld där någon säger "Stephanie, jag sänker kapitalinsatsen, här är nycklarna och kontraktet." Seriöst, jag ber varje dag att drömmen ska slå in.

Vi är fria, vi drömmer, alltså är vi. Amerikaner.

Även Najeh bär på drömmar. Om att komma ut och upp. Om att flyga. Och för honom är Obama i alla fall en förebild. Någon som visat att cirklar inte behöver vara helt slutna. Att kanske också han – trots att han är svart, trots att han är fattig, trots att han växer upp i gettot och trots att han uppfostras av kvinnor – kan nå högre än vad någon tror är möjligt. Till och med högre än vad hans mormor tror är möjligt.

Göra en slam dunk inför 30 000 åskådare. Eller bli president.

Och kanske, om Gud så tillåter och skyddsvallarna inte brister, blir det så.